

RESİM SANATINDA SÜRREALİZM AKIMININ

ETKİSİNDE PEYZAJ

Bedriye ERBAŞ

Yüksek Lisans Tezi

Resim Anasanat Dalı

Danışman: Doç. Dalila ÖZBAY

2022

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RESİM ANASANAT DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

RESİM SANATINDA SÜRREALİZM AKIMININ ETKİSİNDE
PEYZAJ

Bedriye ERBAŞ

RESİM ANASANAT DALI
Danışman: DOÇ. DALİLA ÖZBAY

Tekirdağ- 2022
Her hakkı saklıdır.

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezimin çalışmasının bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

06. 10. 2022

Bedriye ERBAŞ

TEZ ONAY SAYFASI

ÖZET

Kurum, Enstitü, : Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
ASD : Resim Anasanat Dalı
Tez Başlığı : Resim Sanatında Sürrealizm Akımının Etkisinde Peyzaj
Tez Yazarı : Bedriye ERBAŞ
Tez Danışmanı : Doç. Dalila ÖZBAY
Tez Türü, Yılı : Yüksek Lisans Tezi, 2022
Sayfa Sayısı : 53

20. yüzyılın başlarında yaşanmış olan I. Dünya Savaşının insanlar üzerinde bıraktığı derin travmaların izlerine rağmen hayatın her alanda yaşanan yenilik, değişim ve gelişimler topluma yansımıştır. Şehirleşme ve sanayileşmenin hızla ilerlemesi toplumda iz bırakan bir başka etkidir. Toplumun bir parçası olan sanatçılar ise bu yeni ortamda çalışma hayatlarını sürdürdükçe hassas bir duyarlılıkla eserlerinde hissettiklerini yansıtmışlardır. Böylece XX. yüzyılın ilk yarısında birçok sanat akımı ile birlikte etkinliğini yıllarca sürdüren sürrealizm akımı ortaya çıkmıştır. Paris gibi Batı Avrupa'nın sanat merkezlerinde sanatçılar yaratıcılıklarını sınırsızca kullanarak eserler vermişlerdir. Ancak şehirde yaşamalarına rağmen doğadan kopmadıklarını gösterip oluşturdukları eserlerde peyzaj tasvir etmişlerdir. “Resim Sanatında Sürrealizm Akımının Etkisinde Peyzaj” isimli bu çalışmada, sürrealizm akımının oluşum sürecine ve doğa konulu çalışmalar yapmış sanatçıları araştırıp onları etkileyen faktörlere değinilmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde sürrealizm akımının çıkış nedenleri, kaynakları ve öncülük etmiş sanatçıları, ilke ve nitelikleri sunulduktan sonra ilerleyen bölümlerde, Sigmund Freud'un rüya ve bilinçaltı kuramından etkilenen sanatçılar ve çalışmalarına bu olguları nasıl yansıttıkları örneklerle açıklanmıştır. Böylece bilinçaltının derinliklerini keşfeden sanatçılardan bazıları, doğadaki nesnelere yönelerek, bunları zihin süzgecinden geçirerek resimlerine nasıl yansıttıkları gösterilmiştir. Ayrıca sürrealist sanatçıların eserlerini araştırılarak inceleyip analiz ettikten sonra sonuç olarak sürrealizm akımı ve manzara arasındaki etkileşimi açıklamıştır.

Anahtar Sözcükler: Resim, Sanat, Sürrealizm, Metafizik, Peyzaj

ABSTRACT

Institution, Institute : Tekirdağ Namık Kemal University, Institute of Social Sciences,
Department : Department of Art Painting
Thesis Title : Landscape Painting Under The Influence of Surrealism
Movement
Thesis Author : Bedriye ERBAŞ
Thesis Adviser : Doç. Dalila ÖZBAY
Type of Thesis, Year : MA Thesis, 2022
Total Number of Pages : 53

Despite the traces of the deep traumas left on people by the First World War, which took place at the beginning of the 20th century the innovations, changes and developments occurred in all extents of life were reflected in the society. The rapid progress of urbanization and industrialization was another factor that has left a trace in society. Artists, who are a part of the society, while continuing their working lives in this new environment, reflected what they felt with a delicate touch in their works. Thus, at the first half of the 20th century, many art movements have been born, including surrealism which has lasted for years. In the art centers of Western Europe such as Paris, artists have created many works by using their creativity without any limits. On the other hand, despite the fact that they are living in the cities, to prove that they are still related with nature they have depicted landscape on their art. In this work named “Landscape under the Effect of Surrealism Movement in Painting” the formation process of the surrealism movement and the research of the artists who have worked on nature and the factors affecting them are mentioned. The first part presents the emerging reasons, sources, leading artists, principles and qualifications of the surrealism movement. After this presentation the following sections contains artists who have affected by Sigmund Freud’s dream and subconscious theory and how they reflect this in their work is explained with examples. Thus, it has been shown how some of the artists who have discovered the depths of subconscious, turned to the objects in nature and reflected them on their paintings by passing them through the

mind filter. Also, after researching analyzing the works of surrealist artists, the interaction between the surrealism movement and the landscape has been explained.

Key words: Painting, Art, Surrealism, Metaphysics, Landscape

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans Programının eğitim sırasında sayın hocam Doç. Dalila ÖZBAY ile ilgili duyduğum konuları paylaşınca onun beni yönlendirmesi ile “Resim Sanatında Sürrealizm Akımının Etkisinde Peyzaj” adlı bir araştırma yapmaya yöneltti. Böylece bu konuda kaynak kitapları sanatçıları ve eserleri araştırıp çalışmamı derinleştirerek sürdürdüm. Tez araştırmam sırasında öneri, görüş ve bilgileri ile beni destekleyip cesaretlendirdiği ve inancımı hiçbir zaman eksik etmediği için Sayın Hocam Doç. Dalila ÖZBAY’ ya en içten duygularıyla teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	i
TEZ ONAY SAYFASI	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	vi
RESİMLERİN LİSTESİ	viii
GİRİŞ	1
1. SÜRREALİZM AKIMI	1
1.1 Sürrealizm (Gerçeküstüçülük) Akımının Doğuş Zeminini	2
1.2. Sürrealizm Akımına Öncülük Etmiş Sanatçılar	5
1.3. Biyomorfik ve Veristik Sürrealizm	6
1. 4. Sürrealist Akımının Önemli Sanatçıları ve Amaçları	7
1. 5. Sürrealist Sanatçıların Üzerindeki Dönemin Etkileri.....	8
1.6. Sürrealizm Akımının Resim Sanatındaki özellikleri İlke ve Nitelikleri	9
2. SÜRREALİZM AKIMDA PEYZAJ	11
2. 1. Peyzaj Temalı Resimlere Genel Bir Bakış.....	11
2.2. Sürrealizm Akımının Etkisinde Peyzaj Resimleri Yapan En Önemli Sanatçılar.....	13
2.3. Salvador Dali Sürrealizmin Peyzajla İlgisi ve Resimlerinin Özellikleri.....	15
2. 3. 1. Richard Oelze’de Sürrealizmin Peyzajla İlgisi ve Resimlerinin Özellikleri	17
2.3.2. Max Ernst’ de Sürrealizmin Peyzajla İlgisi ve Resimlerinin Özellikleri	18
2.3.3. Yves Tangu’da Sürrealizmin Peyzajla İlgisi ve Resimlerinin Özellikleri ...	26
2.3.4. Rene Magritte’de Sürrealizmin Peyzajla İlgisi ve Resimlerinin Özellikleri	32
3. SÜRREALİST AKIMIN ETKİSİNDE KALAN BEDRİYE ERBAŞ’IN RESİMLERİNİN ANALİZLERİ VE ESERLERİNİN ORTAK ÖZELLİKLERİ	42
SONUÇ	50
KAYNAKÇA	51
RESİM KAYNAKÇASI	52

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim 1: Salvador Dali “Yalnızlık”	16
Resim 2: . Richard Oelze, “Beklenti”	17
Resim 3: Max Ernst, “Kadın, Yaşlı Adam ve Çiçek Femme,”	19
Resim 4: Max Ernst, “Gri Orman”	20
Resim 5: Max Ernst, “Mavi Orman”	21
Resim 6: Max Ernst, “Deniz ve Gün”	22
Resim 7: Max Ernst, “Yaşasın Aşk”	23
Resim 8: Max Ernst, “Taşlaşmış Orman”	24
Resim 9: Max Ernst, “Deniz Manzarası”	25
Resim 10: . Max Ernst, “İmparator Ubu”	26
Resim 11: Yves Tanguy, “Gereksiz Işıkları Kapatın”	27
Resim 12: Yves Tanguy, “Rüzgâr”	28
Resim 13: . Yves Tanguy, “Yarın”	29
Resim 14: . Yves Tanguy, “Kara Manzara”	30
Resim 15: Yves Tanguy, “Bulutlardaki El”	31
Resim 16: . Rene Magritte, “Kayıp Joker”, ...	33
Resim 17: Rene Magritte, “Duyuru”	34
Resim 18: . Rene Magritte, “Hazine Adası”	35
Resim 19: Rene Magritte, “Boş sayfa”	36
Resim 20: Rene Magritte, “Güzel İlişkiler”	37
Resim 21: . Rene Magritte, “Hayatın İcadı”	38
Resim 22: . Rene Magritte, “Popüler Panorama”	39
Resim 23: Rene Magritte, “İnsani Durum”	41
Resim 24: . Bedriye Erbaş, “İlkel Doğa”, ...	42
Resim 25: Bedriye Erbaş, “Kayıp Bedenler”	43
Resim 26: Bedriye Erbaş, “Yanılsama”	44
Resim 27: Bedriye Erbaş, “Aşk”	45
Resim 28: . Kay Sage “Gizli Mektup”	45

Resim 29: Salvador Dali, “Gradiva Antropomorfik Kalıntıları Buluyor”	46
Resim 30: Bedriye Erbaş, “Uğultu”	47
Resim 31: . Bedriye Erbaş, “Kaybolan Odalar”	49

GİRİŞ

19. yüzyılın sonunda başlayan ve 20. yüzyılın ilk yarısında da devam eden süreçte şehirleşme gibi toplumsal değişimler, tarihsel olaylar, bilim, teknoloji ve sanayi alanındaki gelişmeler birçok alanlarda yeniliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Aynı nedenler le sanat alanında da yeni sanat akımlarının veya sanat hareketlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu süreçte ortaya bu yeni sanat akımlardan biri de sürrealizm akımıdır.

Bu akım sadece resim sanatında değil, birçok alanda etkisini göstermiş, sinema, edebiyat, fotoğraf, heykel gibi birçok sanat dallarında yansımaları olmuştur.

1. SÜRREALİZM AKIMI

Bir sanat hareketi olarak sürrealizm, diğer adı ile “gerçeküstücülük” (gerçeküstü, gerçek dışı)¹ olarak bilinen bu sanat akımı, yaklaşık I. Dünya Savaşı’ndan sonra II. Dünya Savaşı ile 1924 yılında Batı Avrupa’nın sanat merkezi olan Paris kentinde ortaya çıkmıştır.

Sürrealizm akımı sanat tarihinde önemli bir yere sahiptir.

Nimet Keser’in tanımlamasına göre;

“Sürrealizm terimi, gerçeküstücü anlamına gelen İngilizce bir terimdir. Sürrealizm, 20. yüzyıl Fransa’ sının en önemli ve en popüler sanat hareketi olarak gelişmiştir. İlk on yıllı izleyen yıllarda durmadan yeni ülkelerden yeni sanatçılar katılmıştır. Sürrealizm, 1924 yılındaki birinci manifestosunda şu şekilde tanımlanmıştır: Sürrealizm saf otomatizmdir. Düşüncenin gerçek işlevlerini sözlü veya yazılı olarak ya da estetik ön-koşul-landırmaya bağlanmadan, mantık kontrolü de olmaksızın düşüncenin yönlendirmesi’’² dir.

---

¹ İsmail ÇETİŞLİ, Batı Edebiyatında Edebi Akımları, Akçağ, 16. Baskı, Ankara, s. 147. Erişim Tarihi: 10.08.2022

² KESER, Nimet, Sanat Sözlüğü, İstanbul, 2009, s. 329. Erişim Tarihi: 10.08.2022

Sezer Tansu ise sürrealizm, “yerleşmiş resim kurallarına karşı bilinçaltı özgürlüğünü ve bunun düşleri hatırlatan garip biçimsel sonuçlarını amaçlamıştır.”³

1.1 Sürrealizm (Gerçeküstücülük) Akımının Doğuş Zemini

Bu akımın içerisinde yer alan ilk sanatçılar edebiyatçılardır. Daha sonra ressamlar da katılmışlardır. Akımın en belirgin özellikleri şöyle sıralanabilir: Serbest çağrışım, bilinçaltı ve rüyalar, çocukluğa varma, saf özgürlük ve özne, delilik, kuralsızlık, üslup ve dil de yalınlık, ruhsal otomatizm, aklın ötesine yöneliş. Psikanaliz ve Freud’un bir tutum otomatik yazı teknikleri, Freud’un “serbest çağrışım” modeli, rüya ve bilinçaltı yoluyla sanatçıların aklın yoluyla vardıklarını reddetme biçimidir. Bu sanat anlayışı adında anlaşıldığı gibi sürreal yani gerçeküstü bir dünya izlenimiyle izleyiciye aktarılır. Andre Breton sürrealist manifestoyu ilk olarak 1924’ de yayınladı. Breton’un yayınladığı manifestoyla beraber sanatçılar tarafından benimsenmiş ve heyecan yaratmıştır.

Andre Breton’ un manifestosunda gerçeküstücü sanatçılar için önermiş olduğu ruhsal otomatizm Freud’un psikanalizindeki serbest çağrışım tekniğini taşımaktadır.

Böylece sanat tarihinde baktığımızda sürrealizm akımını oluşturan doğuş zemininde Avusturyalı psikiyatrist Sigmund Freud’un teorilerinin etkileri yatar. Birçok alanı etkileyen bu teoriler, sanatçıları da derinden etkilemiştir. Böylece Sigmund Freud’un psikanaliz kuramları takip eden bazı sanatçılar 1924 yılında bir manifesto yazarak sürrealizm akımını ortaya çıkmasını sağlamışlardır.

Bu konuya bağlantılı olarak Sezer Tansu şöyle yazmaktadır;

“Gerçeküstücülüğün doğmasında en önemli etkenlerden biri, kuşkusuz ünlü psikanalist Freud’un, bilinçaltı sorunlarını ve düşlerini açıklayan araştırmalarıdır.”⁴

Prof. İsmail Çeşitli ise yine Sigmund Freud’un kuramları ile bağlantı kurarak şu yorumu yazmaktadır,

³ TANSUĞ, Sezer, Resim Kılavuzu, Milliyet Yayın, İstanbul, 1973, s. 302. Erişim Tarihi: 10.08.2022

⁴ TANSUĞ, Sezer, Resim Kılavuzu, Milliyet Yayın, İstanbul, 1973, s. 278. Erişim Tarihi: 11.08.2022

“Avusturyalı psikiyatrist Dr. Sigmund Freud böyle bir ortamda insanoğluna yeni bir pencere açar ve kendini tanıması hususunda birtakım teklif ve öneriler ortaya koyar. Psikiyatri alanındaki çalışmalarıyla, XX. yüzyıldaki hemen hemen bütün düşünce ve sanat hareketlerini derinden etkileyen Freud, insanın kimliğinin korkunç bir çıplaklıkla karşısına koyar ve ikiyüzlülük maskesini indirip kendi gerçeğini görmesini sağlar.”⁵

Aynı yazar aynı konu üzerinde sürrealizm akımının manifestosuna da değinerek şöyle devam etmektedir:

“Büyük ölçüde Sigmund Freud’un düşüncelerinden kurulan sürrealizm, XX. yüzyıl içindeki en yaygın ve en uzun ömürlü sanat akımlarından biridir. Sürrealizm, Dadaizm ve diğer bazı XX. yüzyıl unsurları almakla beraber, müstakil bir sanat hareketidir. Akım birinci dünya savaşı yıllarında psikoloji alanında çalışmış olan Freud’un düşünceleriyle yakından ilgilenmiş olan Andre Breton tarafından sistemleştirilmiş; ilk bildirisi (le premier manifeste du sürrealisme) yine onun tarafından 1924’te, bunu tamamlayıcı ikinci bildirisi (Le Second Manifeste du Surrealisme) ise 1930’da ilan edilmiştir. Güzel sanatların çeşitli kolları yanında 1919’dan itibaren edebiyatta; bilhassa şiirde etkili olan sürrealizm, en parlak dönemini 1924-1928 yılları arasında yaşamıştır. Sürrealizmin kurucusu ve lideri Breton, diğer sürrealistlerin bir kısmı gibi eski bir dadaisttir.”⁶

Sürrealizm manifestosuna büyük katkı sağlayan XX. yüzyılın başında eser vermiş Fransız yazar, şair ve gerçeküstücü kuramcı Andre Breton da sürrealizm akımı için şöyle yazmaktadır:

“Sürrealizm kişinin, düşüncenin gerçek işleyişini sözel, yazılı ya da başka herhangi bir şekilde ifade etmeyi seçtiği katıksız ruhsal otomatizm (felsefe özdevim). Estetik veya

---

⁵ İsmail ÇETİŞLİ, Batı Edebiyatında Edebî Akımları, Akçağ, 16. Baskı, Ankara, s. 147-148. Erişim Tarihi: 11.08.2022

⁶ İsmail ÇETİŞLİ, Batı Edebiyatında Edebî Akımları, Akçağ, 16. Baskı, Ankara, s. 147-148. Erişim Tarihi: 11.08.2022

ahlaki kaygılardan arınmış olarak, mantık tarafından uygulanan hiçbir kontrolün geçerli olmadığı, düşüncenin kendini ortaya koyduğu bir düzlem.”⁷

Andree Breton’un ruhsal otomatizminden faydalanması ile üretilen eserler, dikkat çekici olmakla beraber ruhsal otomatizmin uzantısıyla daha etkili olmuştur. Bilinçli olmadan ve tamamen özgür zihnin özeti gibi aktarılan bu resimler bilinçdışı düşüncelerden oluşmaktadır.

“Sürrealizm metafizikle yakından ilgili olsa da görüntülerin ardında gizlediği gerçekle ilgiliydi. Yani deliliğin sınırlarında gezinmekti. Böyle bir sanat hareketinin içinde sanatçılar için sürrealist bir topluluğun oluşması kaçınılmazdı. Sürrealizm manifestosu Breton, ilk olarak la revolution sürrealiste dergisinde yayınlamıştır. Revolution sözcük anlamı devrim anlamına gelmektedir. Sanatta devrim yaratmak isteyen Breton bu deyimini bilinçli bir şekilde tercih etmiştir. Derginin bazı bölümlerinde ruhsal otomatizm Breton’a göre düşüncenin gerçekte nasıl işlev gördüğünü sözle veya yazıyla ifade edilebilecek saf, ruhani bir otomatizm; bir mantık çevresinde belli bir estetik ya da ahlaki kontrolü olmadan düşüncenin aktarımıdır. Dergi şiddet kara mizah ve şiirsel içeriklerle ilgili denemeler ve yazılardan oluşuyordu”⁸.

Böylece sürrealizm akımının ortaya çıkmasının bir neden Freud’un kuramı olduğunu anlaşılmaktadır. Bir yandan Freud’un psikanaliz ve bilinçaltı teorileri, rüyalar hakkındaki yorumları sanatçıları etkilemiştir. Freud’un bilinçaltından ve rüyalarından etkilenen gerçeküstücüler, rasyonel düşünceden uzaklaşarak bilinçaltına yönelmişlerdir.

Ancak diğer yandan sanatçılar düş gücünü bilinçli kontrolden, estetik ve ahlaki kaygıdan uzaklaştırmak istemeleri, bilinçli bir çağrışımdansa imgelerin bilinçsiz yansımalarını izleyiciye aktarmaları, serbest çağrışımlarla ortaya koyarak otomatik teknik kullanımlarını tercih etmelerine tetiklemiştir.

---

⁷ BRETON, Andre, Sürrealist manifestolar, Altı kırkbeş Yayın, Kadıköy, 2009, s. 31. Erişim Tarihi: 11.08.2022

⁸ <https://www.turkedebiyati.org/surrealizm-gercekustuculuk/>) Erişim Tarihi: 12.08.2022

Böylece rüya ve bilinçaltına ulaşmak için çeşitli yöntemlere başvuran sanatçılar zihinlerinde ürettiklerini biçimlerini bozarak deneysel işlerle kendilerini ifade etmişlerdir.

İsmail Çeşitli sürrealizmin çıkış nedenleri açıklarken “Manevi boşluk ve buhran içindeki insan yeni arayışların peşine düşer.”⁹ Şekilde bir ifade kullanmaktadır. Buna bağlantılı olarak şöyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Sürrealizm akımı doğuş nedenlerinden biri Freud’un kuramları ise, onunla birlikte I. Dünya Savaşı toplumda yarattığı travmatik etkiler de vardır.

Sezen Tansuğ’un sürrealizm akımı ile ilgili bir başka yorumu ise şöyledir; “Gerçeküstücülük, düşsel, bilinçaltını yansıtan fantezinin yalnız sanat alanının tekelinde olmadığını, bütün insan hayatının fantastik bir açıdan görülmesi gerektiğini de savunmuştur.”¹⁰

1.2. Sürrealizm Akımına Öncülük Etmiş Sanatçılar

XX. yüzyıldan önce de sanat tarihinde sürrealizm akımının özelliklerini gösteren çalışmalar yapılmıştır. Sürrealizme öncülük etmiş sanatçılar vardır. Bunlara örnek olacak olan, Rönesans döneminde 15. ve 16 yüzyılların arasında yaşamış Hollandalı ressam Hieronimus Bosch ile İtalyan ressam, mimar, sahne tasarımcısı, mühendis ve sanat danışmanı olan Guiseppe Arcimboldo’yu verebiliriz.

Sonraki yüzyıllarda Fransız ressam Henri Rousseau gibi örnekler de vardır. Bu konuda araştırma yapan Sezer Tansuğ şu örnekleri vermektedir:

“Gerçeküstücüler geçmişteki bazı sanatçılara da bağlanmışlardır. Sözcüleri, Hieronimus Bosch, Guiseppe Arcimboldo gibi resim sanatına büyük ölçüde düşsel fanteziyi sokmuş olan ressamları, Rimbaud, Marquis de Sade, Lewis Carrol, Lautreamont gibi edebi kuralları zorlamış engin fantezileriyle ün yapmış yazarları kendi habercileri sayılmışlardır. Bunların yanı sıra modern çağın ünlü naif resim ustası

⁹ İsmail ÇETİŞLİ, Batı Edebiyatında Edebi Akımları, Akçağ, 16. Baskı, Ankara, s. 147. Erişim Tarihi: 12.08.2022

¹⁰ TANSUĞ, Sezer, Resim Kılavuzu, Milliyet Yayın, İstanbul, 1973, s. 278. Erişim Tarihi: 13.08.2022

Henri Rousseau (gümrükçü Rousseau) da gerçeküstücülerin babalarından biri sayılmıştır.”¹¹

1.3. Biyomorfik ve Veristik Sürrealizm

Sürrealizm akımı biyomorfik ve veristik sürrealizm olarak literatürde geçmektedir.

Biyomorfik sürrealizm denildiğinde eserler biçimsel açıdan organik formları içermektedir. Bu formlar incelendiğinde mantık dışı, planlanmayan, anlık gelişen biçimlerdir. Tanımlanamayan formlar, anlaşılmayan imgelerden oluşan veya soyut olarak değerlendirilen bu biçimler, bir sürrealist sanatçının görsel olarak dışı vurum halindedir. Başka deyişle sanatçının bilincinden bağımsız, özgür bir şekilde hareket ederek gerçekleştirdiği görsellerdir. Böylece denilebilir ki bu formları oluşturmanın en büyük etken sezgidir.

Veristik sürrealizmin özelliği ise resimlerdeki tasvirin gerçekçi olmamasıdır. Resimlerin kompozisyonunu oluşturan biçimler bazen tanımlanamayan formlar, bazen de kolay tanımlanan formlar olsalar da mantığa ters gelen, akıl dışı, düşsel, âdeta fantastik bir dünyanın parçalarıymış gibi betimlenmişlerdir. Başka deyişle resimlerdeki gerçekçi nesnelere olsalar da birbirlerine hiç bir bağlantısı olmadan düşsel bir çerçeve içinde sunulmaktadır.

Sezer Tansuğ bu tür çalışmaları açıklarken şöyle yazmaktadır;

“Sürrealist (gerçeküstücülük) adıyla ortaya çıkan sanatçılar birçok modern ressamın resimdeki biçimsel niteliklere verdiği önemine aksine, resim konusuna, anlattığı şeye önem vermişlerdir. Gerçeküstücüler resmin düş türünden, anlamsız bir hikâye anlatmasını ve seyircide şaşkınlık yaratacak, onu sarsacak bir etkinlikte olmasını isterler”¹²

---

¹¹ TANSUĞ, Sezer, Resim Kılavuzu, Milliyet Yayın, İstanbul, 1973, s. 277-278. Erişim Tarihi: 13.08.2022

¹² Sezer TANSUĞ, Resim Kılavuzu, Milliyet Yayın, İstanbul, 1973, s. 277. Erişim Tarihi: 14.08.2022

Aynı yazar aynı konu üzerinde şöyle devam etmektedir.

“Birbiriyle ilgisiz görünen biçim ve nesnelere bir araya getirmek, bir bütün içinde sunmak, bunları bazen perspektif bir derinlik içine yerleştirmek, ya da düz bir yüzeyde şaşırtıcı bir biçimde toplamak, gerçeküstücülerin belli başlı eğilimlerindedir. İlkel toplumların sanatı, büyüsel nedenlerle bu açıdan zengin görünüşte olduğu için, gerçeküstücüler bu ilkel sanat dünyalarından, özellikle okyanus adalarının sanatından çok etkilenmişlerdir. Birbiriyle ilgisiz nesnelere bir bütün içinde toplamak, bu nesnelere birbirlerinin niteliklerine dönüşmesini sağlayacaktır. Bu, gerçeküstücülüğün metaforik biçim değiştiren niteliğidir. Bu nitelikte eserler Ernst (1891), Arp (1887-1966), Picasso, Duchamp (1887), Klee, Miro (1893), Masson (1896), Delvaux (1897) gibi ressamın çalışmalarında görülür. Özellikle Yves Tanguy (1900) nün eserlerinde benzer biçimler, bir çöl mekânı içinde fantastik bir dünyanın yaratıklarımışçasına engin bir hayali yansıtırlar.”¹³

1. 4. Sürrealist Akımının Önemli Sanatçıları ve Amaçları

Akım içerisinde Andre Masson, Yves Tanguy, Alberto Giacometti, Meret Oppenheim, İspanya Salvador Dali, Oscar Dominguez, Julio Gonzalez, Joan Miro, Almanya Hans Arp, Hans Bellmer, Max Ernst, ABD Joseph Cornell, Arshile Gorky, Man Ray, Dorothea Tanning, Roberto Matta, Belçika Paul Delvaux, Rene Magritte, İngiltere Leonora Carrington, Meksika Frida Kahlo yer alır.

Rene Magritte, Salvador Dali, Yves Tanguy ve Delvaux resimlerinde karmaşık ve biçimsiz nesnelere yoluyla kendilerine özgü tuhaflikları kullanırken biçimsel özellikleri göstermektedirler.

Genelinde bu sanatçılar ürettikleri yapıtlara kendi bilinçaltında yatan gizemini yansıtırlar. Düşlerini yansıtırlar de alışagelmış sanatın ötesindedir. Bazen de bu sanatçıların amaçları alışılmış bir düzen içinde çıkmaktır.

---

¹³ TANSUĞ, Sezer, Resim Kılavuzu, Milliyet Yayın, İstanbul, 1973, s. 278 Erişim Tarihi: 14.08.2022

Sanatçılar özgür ve hür bir şekilde bilinçlerini yansıtmaktan çekinmezler. Sigmund Freud'un kuramlarından da etkilenen bu tür sanatçılar resim aracıyla bilinçaltındaki gizli kalmış yönleri görselleştirmektedirler. İmgeleri değişik ve kaotik olarak kullanmakla bilinen Chirico, Magritte ve Ernst gibi bazı sanatçılar bu şekilde sanatı da bir nevi psikanalizi benimseyerek bunu bir nevi rahatlama yöntemi olarak kullanırlar.

Birçok gerçeküstücü sanatçılar, bu keşifle beraber ürettikleri eserlerin derinliğini ve bilinçaltındaki yansımalarını resimsel ifade yöntemi olarak kullanmışlardır.

Rüyalardan yola çıkan sürrealist sanatçılar, bilinçaltına yönelerek resimler yapmışlardır. Onlar günlük hayatın içinde olan sıradan nesnelere kendince anlamlar yükleyerek yeniden şekillendirmişlerdir. Böylece sürrealizm, düşlerin ve rüyaların somut aktarımıdır. Sürrealist sanatçı özgürleştikçe yaratım gücü artar, eserlerinde biçim ve renk yoluyla kendi bilinçaltını yansıtır.

1. 5. Sürrealist Sanatçıların Üzerindeki Dönemin Etkileri

Sürrealizm akımının gelişmesindeki en önemli etkenlerden birisi I. Dünya Savaşı'dır. Savaş bitiminde dünyada oluşan kaos ve buhran süreci sanatçıları etkilemiştir. Bu süreç içerisinde yaşanan olaylara tepkiler artmış, aydın gruplar bu yaşanan olaylar karşısında şiddetli protestolara başlayarak bunları sürdürmüşler, yaşanan olaylara dikkat çekmeye çalışmışlardır. Şiirlerde ve resimlerde savaş ve savaşı isteyenleri aşağılayan ve alay eden temaları kullanmaya başlamışlardır. Şair ve ressamlar I. Dünya Savaşı'nın yol açtığı yıkım karşısında dehşete kapılmışlar ve ardından düşsel dünyaya yönelmişlerdir. 1924'te yayımladıkları gerçeküstücülük bildirgesinde düşüncenin, aklın denetimine yer vermeden, ahlak gibi engelleri hiçe sayarak, eserlerini bu kavramlar olmadan ortaya çıkarılmasını savunmuşlardır. Gerçeküstücülük tepkime ve başkaldırı niteliğindedirler. Gerçeküstücülük, Dada'nın savunduğu görüşleri daha elle tutulur bir üretime dönüştürmüştür. Sürrealistler düşlerini, sınırlandırmadan, fantastik dünyalarını ortaya koymaktan çekinmemişlerdir. Sanatçıların sığındığı rüyaları ve çocuksu taraflarını bizlere gösterebildikleri bir tür araçtı sürrealizm. Sürrealistlerin eserleri gerçek ile gerçeküstü âlem arasında adeta bir

köprü vazifesi görüyorlardı. Sürrealist sanatçılara göre düş görmek de aynı düşünmek gibi bir ilgi aracıdır. Sanatçılar tarafından heyecanla karşılanmış, hızlıca yayılmıştır.

Bu akımdan etkilenen sanatçılar kendi aralarında gruplaşmış ve geleneksel olanı reddetmişlerdir. Gerçeküstücü grup ilk olarak Paul Eluard (1895-1952), Robert Desnos (1900-1945), Rene Crevel (1900-1935) ve Max Ernst (1891-1976) sanatçıları tarafından kurulmuştur. Bununla beraber kurucusu olan, Andre Breton, (1896-1966), Salvador Dali, (1904-1989), Joan Miro (1893-1983), Rene Magritte (1898-1967), Paul Delvaux (1897-1994), Meret Oppenheim (1885-1913), Yves Tanguy (1900-1955), Kay Sage (1898-1963), Richard Oelze (1900-1980) gibi sanatçılar da bu tepkisel sanat anlayışını benimsemişlerdir.

Sanatçılar eserlerinin sadece müzede sergilenmesinin, sanatın burjuva kesime hitap etmesini doğru bulmamışlardır. Sanat dünyasını alışılmış düşüncenin dışına çıkarmayı amaçlamışlardır. Sanatın ve sanatçının ciddiyetinin olmadığını ancak bir tür yaratıcılığın rüya ve bilinçaltıyla ve eylemlerle ortaya koyabileceğinin tespitini savunurlar.

Sürrealizm Düşüncesinin özünün “bilinç dışı” olduğu belirtilmiştir. Sanatçılar ürettikleri her işte bilinçdışı yaklaşım sergilemiştir.

Dönemin radikal kararlarını alan sanatçılar, yaratıcı işlerle kendilerinden söz ettirmeyi başarmışlardır. Ele aldıkları yaklaşım biçimi sanatçının psikolojisi ve bu psikolojiyle ürettiği eserlerdir. Sanatçı psikolojiden ve sosyolojiden faydalanır. Sürrealizm, oluşumunda şiirde ve edebiyatta kendinden en çok söz ettiren sanatçıların, Louis Aragon, Breton’ nun yanı sıra Philibe Soupault ve Paul Eluard’dır.

1.6. Sürrealizm Akımının Resim Sanatındaki özellikleri İlke ve Nitelikleri

Daha önce de belirttiğimiz gibi sürrealizm akımı Andre Breton’un manifestosunu yayınlaması ile başlar. Bu akımın ilke ve niteliklerini kendinden önce gelen dada akımının etkisinde gelişir.

Rüya üstün bir etkinlik olarak, sanatsal yaratılış sürecinin içerisine sokulması karmaşık ve tehlikeli bir olaydır. Birçok sanatsal eylem, rüya çalışmasıyla resim

çalışmasının arasında yer almakta ve eser ise düşsel olduğu için değer taşımama kaygısından kurtulmaktadır. Düş de resim gibi gerçeğe bağlıdır, yalanların art arda oluşumuyla son ürün, bir sanat çalışması niteliği kazanan bir eylem olmaktadır. Sürrealist sanat imgeyi düşlediği gibi korumaya, onu bir böcek gibi bulunduğu yere sabitlemeye çalışmaktadır.

“Sürrealizm akımının ilkelerini akla karşı olma, bilinçaltını esas olarak kabul etmedir. Sürrealistlere göre sanattaki, her türlü gerçek, yaratılışın kaynağı olan bilinçaltındadır. Sürrealistlerin temel çağrışım tarzlarından biridir rüya kavramı. Rüya insanın kendi iç dünyasına yönelme biçimidir. Rüya içerisinde bulunan kişiye bu dünyayı keşfetme imkânı vermektedir. Rüyaya adım attığında gerçek dünyada mı yoksa hayal dünyasında mı bulunduğunu algılayamamaktadır. Bu durum içerisinde zihin kendini hangi dünyanın gerçekliği içerisinde olduğunu kavrayamamaktadır. Bu diyarda akıl, mantık ve gözün gerçeklerinden uzaklaşır. Rüyalar içerisinde bulunduğumuz, yaşadığımız gerçeklerden daha da gerçekçi olabilmektedir. Onlar şuur altının sembolik bir dilidir, onda ikiyüzlülük, çıkarıcılık yoktur. Rüyalara sığınma, aynı zamanda hayatın çirkinliklerinden bir kaçış ve kurtuluş yolu olmaktadır.”¹⁴

Sanatçılar yoğun bir duygu sürecinde iken resim yaparak tam anlamıyla egemen oldukları bir teknik ile rüyalarını tıpkı bilinçte doğdukları gibi tuval üzerine aktarmaktadırlar. Rüyalarda her şey basit ve bulunmakta olduğumuz durumumuza uygun görünür, yaşamakta olduğumuz olaylar örgüsünü, mantıklı bir biçimde sorgulayacak bir zihin durumunda bulunamayız. Ancak uyandığımızda olduğumuz halden bu dar ve sınırları olan zihnimize geçtiğimiz vakit yaşamakta olduğumuz olayları sorgulamaya başlarız. Düşleri ne gerçek yaşamımızla denk tutabiliriz ne de gerçek yaşamımızı düşlerimizin üzerinde görebiliriz, ikisi de birbiri içerisinde bağlantılı ve bütünleyici detaylarla ilerlemektedir. Sürrealist sanatçılar için düş görmek de aynı düşünmek gibi bir tür ilgi aracı olmaktadır.

---

¹⁴ <https://www.turkedebiyati.org/surrealizm-gercekustuculuk/> Erişim Tarihi: 15.08.2022

Böylece sanatçılar, rüya ve bilinçaltını ilke olarak benimsemişlerdir. Serbest çağrışımlarla yaptıkları eserleri amaçladıkları gibi izleyiciye rüyalar ve yanılsamalar şeklinde nesnelere veya doğa üzerinden yansıtmaktadırlar Sürrealistler genelde belirli ilkeler oluşturmuş ve o ilkelere sadık kalmışlardır.

2. SÜRREALİZM AKIMDA PEYZAJ

2. 1. Peyzaj Temalı Resimlere Genel Bir Bakış

Doğa insanın ayrılmaz bir parçası olmuştur. Sanat tarihinde her dönemde sanatçılar doğayı farklı bakış açıları ile tuvallerine yansıtmışlardır. Doğa, sanatçılar için kaçınılmaz bir zenginlik kaynağıdır. Geçmişten günümüze uzun bir zaman diliminde değerlendirilmemiş mümkündür. Örneğin Rönesans döneminde din temalı resimlerde doğa betimlenmiştir. Daha sonraki dönemlerde tema mitolojik veya tarihsel olmuşsa da sanatçılar yine doğa ve manzara/peyzajı betimlemişlerdir.

Peyzaj temalı resimlerin üretilmesi doruk noktası romantizmdir. Daha sonra empresyonist sanatçılar atölyelerin dışına çıkıp doğada resimler yapmaya başlamışlardır. Böylece XX. yüzyılın başında sürrealist sanatçılar da doğayı resimlerine dâhil etmişlerdir.

Bu konuda Kıymet Giray'ın yorumu şudur;

“Yağlı boya resim sanatında büyük devriminin yaşandığı Rönesans Dönemi'nde, İtalya'da, insan figürünün anlatımına dayalı resim dünyasında manzara, doğayı ya da kent görünümünü bu figürlerin çevresinde ele alan bir niteliğe sahip olacaktır. Getto'dan başlayan bu uygulama Jan Van Eyck'ın kutsal Kuzuya tapma sahnesinde sürece ve Leonardo'da Vinci'nin resimlerinin arka planlarını kaplayan düşsel manzaralara uzanacaktır. 17. yüzyılda kuzey ülkelerinde özellikle de Hollanda' da peyzaj resmi ve deniz manzaraları yapılmaya başlanır.

18. yüzyıl ortalarına kadar Fransız sanatını etkisi altına alan aristokrat yaşamın kırlara yansıyan görünümünde belirginlik kazanan neoklasik ve roccoco eğilimine imzasını atan Antonie Watteau, Nicolas Lancret, Jean Bapiste, Joseph Pater ve Lean Honore Fragonard düşsellik, mutlu yaşam ve eğlence kavramlarıyla kırlarda ve parklarda doğa

görünümlelerini resimler. Aynı yıllarda Theodore Gericault Medusa'nın Salı ve Epsom At Yarışları gibi resimlerinde, doğanın devinimi, gerilimli bir anlatımla pekiştirerek sunacaktır. Bu yoldan Eugene Delacroix peyzaj içinde kahramanlık ve tarihi kompozisyonlara imza atacaktır. Bu evreyi İngiliz realistleri tamamlayacaktır. Bonington'un resimleri Constable'ın manzaraları ve Turner'ın deniz görünümüleri dönemine ve manzara resmine yepyeni atılımlar kazandıran bakış açıları, boyama teknikleri ve ışık değerleri katacaktır. 19. yüzyıl gerçekçileri doğrudan manzara resimlerine yöneleceklerdir. Barbizon ekolü çevresinde toplanan Fransız realistleri, Millet, Rousseau, Courbet, Daumier ve Corot bu araştırmalara konusal varsıllık kazandırmakla kalmayacak atölye resmi yerine doğa karşısında yapılan resim görüşünü kabul ettireceklerdir. İnsan yaşamının vazgeçilmez bir parçası olan doğa gibi manzara resmi de, resim sanatının vazgeçilemez bir konusu olur. Günümüze kadar ulaşan gelişim içinde ayrımlı akımlara ve uygulamalar karşın doğa sanatın içindeki baskın gücünü koruyacak, bir başka söylemle sanata biçim veren değerler arasına katılacaktır.”¹⁵

Manzara resimleri ülkelere göre değişiklik göstermiş olup sanatçıların peyzajı ele alırken yaşadığı coğrafyaya ve topoğrafi unsurlara göre resimler ortaya koymuşlardır. Doğu'dan Batı'ya uzanan kültürel bir yaklaşımla sunulan peyzaj resimleri tarihin birer somut örneğidir. Peyzaj resimlerinde, kahraman doğanın kendisidir. Başka bir unsura ihtiyaç yoktur. Sanatçıyı besleyen ve var olmasını mümkün kılan yaratımı sağlayan unsur, doğadır. İmgelerimiz her gün gördüğümüz bakıp geçtiğimiz manzaranın kendisidir. İdeal bir manzara düşe benzeyen soyut bir kavramdır. Peyzaj resimleri, belirli perspektif kullanışı bakımından doğa betimlemesini gerçeğine uygun görüntülerde ortaya koymaktadır. Doğa, sanatçılar için kaçınılmaz bir zenginliktir. Peyzaj resimlerinde sanatçılar daha önce görülmemiş olanın peşine düşmez, doğanın rastlantısallarından faydalanır. Tanrının doğayı yaratması gibi sanatçılarda kendi doğasını yaratır. Manzara resimleri birer bellektir, önceliği yaşamı ve sanatı birleştirir ve izleyiciye sunar. Sanatçının gözünden yansıyan

---

¹⁵ (Giray, 1999. s.21,22,23,24). Erişim Tarihi: 20.08.2022

bir kurgudur bazen tarihin dilidir, sadece peyzajı barındırmaz bir görüntü bir gerçekçilik vardır.

Sürrealist sanatçılar ise biyomorfik veya veristik sürrealizm akımının içinde yer alsalar da oluşturdukları görsel biçimlerle seyirciye doğanın varlığını hissettirmektedirler. Bir yandan doğaüstü atmosfer kurgularken diğer yandan doğayla kurdukları bağ da okunmaktadır. Böylece sürrealist sanatçılar ne kadar gerçekçi manzara betimlemelerse de oluşturdukları doğaüstü atmosferle romantik ressamlardan farklıdır. Onlar doğayı farklı bir biçimde tasvir etmişlerdir.

2.2. Sürrealizm Akımının Etkisinde Peyzaj Resimleri Yapan En Önemli Sanatçılar

Sürrealizm akımının en önemli temsilcilerinden olan Max Ernst, Yves Tanguy, Salvador Dali, Rene Magritte, Richard Oelze ve Kay Sage figür içeren çalışmalarda doğayı de betimleyip uyumlu bir bütünlük sağlamışlardır. Salvador Dali ve Rene Magritte figürleri manzaradan dâhil ederken, Max Ernst manzarayı ön planda tutmuştur. Yves Tangu ise daha çok manzara ve tanımlanmayan nesnelere bir araya getirmiştir. Bu sanatçıların temel düşünceleri, gerçeğe ulaşmanın bilinçaltından geçtiğine inanıyorlardı.

Ressam Paul Klee'nin bir yorumuna göre doğa, rüya ve düş gücü birbiriyle ilintilidir. Doğa insanın ruhsal enerjisiyle uyumludur.

“Bakışı derinleştikçe günümüzün geçmişe bakışını esnetmek ister. Bitmiş doğa resmi yerine yaratıcılığın salt olgusal resmine, Yaratılış'a daha çok meyleder. Yaratımın günümüzde tamamlanmış bir süreç olmadığı düşüncesini benimser, dünyasal yaratılış eylemini başından sonuna esnetir, yaratılış süresini uzatır. Dahası var. Bu yandan baktığında kendine şöyle der: Dünya bir zamanlar bugünkünden farklı görünüyordu, ilerde de farklı görünecek. Diğer yana meylettiğinde ise şöyle düşünür: belki yıldızlarda bambaşka biçimler oluşuyor. Doğal yaratım yollarında bu tür hareketlilik iyi bir biçimlendirme okuludur. Baştan itibaren hareket hakkı tanıdığı yaratıcı, kendi de hareketli olduğundan, kendi biçimlendirme yollarında gelişimin serbestliğine önem verecektir. Bu bağlamda sanatçı, karşılaştığı görünümün dünyasının o anki

durumunun rastlantısal olduğunu, zaman ve mekân da kesikliğe uğradığını söyleyebilir, bunu hesaba katmak gerekir. Derinlemesine bakılmış, daha hareketli hissedilmiş karşıtının tersine tamamen kısıtlı olduğunu söyleyebilir. Kaynağını bilmeden ve tesadüfen ilgisiz bir yerde görsek mikroskop görüntüleri hepimize düş ürünü gibi ve tuhaf gelmeyecek midir? Sadece karşılaştırmak için, sadece hareket bağlamında. Doğaya sadakatin bilimsel ölçüle bilirliği bağlamında değil. Sadece özgürlük bağlamında! Gelişmeyi tıpkı doğada olduğu ya da olacağı gibi veya başka yıldızlarda olabilecek süreçlere götüren bir özgürlük anlayışı değildir bu, ama doğanın hareket ettiği gibi kendi hareket hakkını da sürekli kollayan bir özgürlük anlayışı.”¹⁶

Sürrealist sanatçıların ortak özellikleri, aklın bilinç denetiminden tamamen arındırılmış özgürlüğüyle resim yapmalarıdır. Resimlerinde akademik gerçekçilik kullanmakla beraber aynı zamanda belirli kurallara sahip değillerdir. Teknikleri ve üsluplarını ustalikle kullanmakta, resimlerinde yer yer melankolik hava sezilenmektedir. Sanatçıların ortak özelliklerinden biri de resim yaparken kullandıkları yöntemlerin aynı olmasıdır. Renkleri yoğun kullanmamakla beraber, yalın olup rüya izlenimi sunarlar izleyiciye. İşledikleri konular birbirinden farklı olsa da üslupları birbirlerine çok yakındır.

Sürrealistler peyzaj resmi yaparken doğa üzerindeki görülebilen imajın peşine düşerler. Doğa insanın bir parçası olup, sanatçının düş gücünü ve yaratımını besler. Sanatçı, bu yüzden doğaya ihtiyaç duyar, doğada gördüğü nesnelere yollara çıkarak hareket eder. Bazı imgeler ise gerçeklikten uzak bu da rüyadaki imgelerin devamı sayılır. İşte burada sürrealistlerin doğayla ilişkisini irdelemek gerekmektedir. Sanatçılar, düşlerinden faydalanarak algı yanılması oluşturulan işler ortaya çıkarmaktadır. Önemli olanın bilinçaltının derinliklerinde yatan dışsal dünyadan uzak, içsel olanın peşine düşerler.

Bu sanatçılar yarattıkları her manzara, madde ve ruhun kendi özleri ile doğanın birleşimidir. Düşlerin sınırlarında gezinirken alışagelmış tüm tabuları yıkarlar.

---

¹⁶ (Klee, 2010: s.42,43). Erişim Tarihi: 25.08.2022

Sürrealistlerle beraber, güzellik anlayışı değişmeye başlamış artık güzel sadece bir güzel olmanın ötesine geçmiştir. Manzara resimleri de alışagelmışin dışına çıkmış evrenin enerjisini yansıtırken metafizik ötesi bir dünya yaratmışlardır. Sürrealistler düşlerinden faydalanarak oluşturdukları resimlerinde zihin kontrolünü yitirmeyi amaçlamışlardır. Resimlerde rüya ve gerçek dünya sentez halindedir, zihin kontrolünü yitirerek imgelerin dünyası haline gelmiştir. Manzaraları esrarlıdır. Resimlerdeki öğeler, gerçek dünyadan bağımsız açıklanamayan gerçekte var olmayan görüngelerdir.

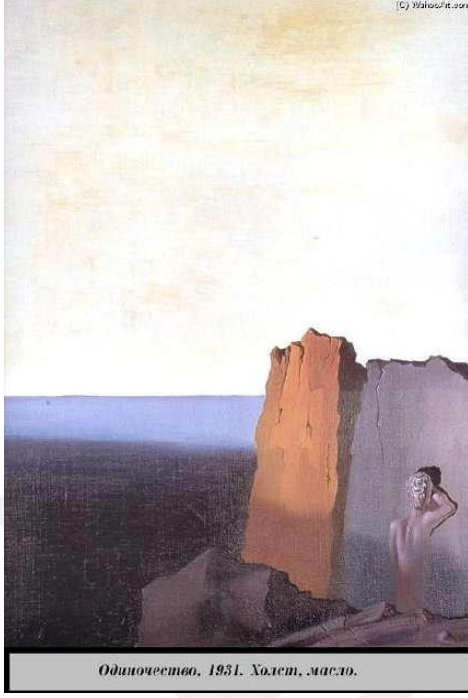
Görsellerde de olduğu gibi belirgin nesnelere resimle uyum içinde kullanarak, doygun renklerle üç boyutlu şölen halinde sunarlar. Hiper gerçekçilik ve otomatizm kullanarak iki zıt unsur aynı gövde de birleştirmeyi amaçlayan sürrealistler, tuhaflığı ve şaşırtmayı hedeflerler. Resimlerinde sıradan olanı farklı öğelerle çarpıcı hale getirip bir uyanma yaşarız adeta. Sürrealizmin doğasında yer yer bozulmuş yer yer çarpıtılmış doğa görmemizde mümkündür. Doğa bazen öyle betimlenir ki, sadece peyzaj olmaktan çıkar. Peyzaj görünenden çok algılanan bir doğa betimlemesi değildir. Ruhsallıkla ilişkilidir.

Sürrealizm akımında üretilen çalışmalar peyzaj resimleri bilinçaltımızda tuttuğumuz nesnelere doğrudan bağlantılıdır. Özgürleşen zihin, sınırları olmayan düşünce gücüyle yaratıma girer ve sanatçılar bu bağlamda rüyalarını resmeder. Sürrealistlerin peyzajlarında “doğa” ütopyik bir dünyaya dönüşür. Adlandıramadığımız nesnelere bile bir anlam içerir. Onların doğası halüsinasyonu çağırıştırır, metafizik bir dünyadır.

Sanatçılar günlük hayatta karşılaştığımız ve addettirmediğimiz zihnimizin geri planında kalmış sıradan nesnelere, resimlerde kendini rahatsız edici imgeler şeklinde ortaya koyar.

2.3. Salvador Dali Sürrealizmin Peyzajla İlgisi ve Resimlerinin Özellikleri

Salvador Dali sürrealistler arasında önemli bir yer tutmaktadır. Birçok eseri olmasına rağmen burada seçilen örnek bir manzara olarak hem gökyüzü, hem deniz hem de yeryüzünü içermektedir.

Resim 1. Salvador Dali “Yalnızlık”, 35 cm x 27 cm, tuval üzerine yağlı boya, 1931, Salvador Dali Müzesi, Gerona, İspanya, (wikioo.org).

“Yalnızlık” adlı resminde (resim 1) genel atmosfer alışılmışın dışındadır. Gökyüzü, yeryüzü ve deniz birbirleri ile bağlantılı olup birbirlerini tamamlar gibi seyirci üzerinde etkili izlenim bırakmaktadır.

2. 3. 1. Richard Oelze’de Sürrealizmin Peyzajla İlgisi ve Resimlerinin Özellikleri

Resim 2. Richard Oelze, “Beklenti”, 81, 6 cm x 100 cm, tuval üzerine yağlı boya, 1936, Modern Sanat Müzesi (MoMA), New York, NY, ABD, (moma.org).

Richard Oelze “Beklenti” adlı çalışmasında (resim 2) doğa içerisine bir grup figür yerleştirmiştir. Her şey gerçekçi betimlenmişse de ve bütün biçimler tanımlansa da resmin genelinde doğaüstü bir atmosfer sezilmektedir.

2.3.2. Max Ernst' de Sürrealizmin Peyzajla İlgisi ve Resimlerinin Özellikleri

Max Ernst altı çocuklu bir ailenin en küçük çocuğu olarak Almanya'nın Köln şehrinin yakınlarındaki Brühl'de doğdu. Ernst'in babası dindar ve ressam olarak bilinmektedir. Altı yaşındayken ablasının ölmesi Ernst'i derinden sarsmıştı.

Born üniversitesinde felsefe eğitimi gören Ernst, Köln'deki School of Paris, adlı sergiyi gördükten sonra ressam olmaya karar verir. Van Gogh'tan çok etkilenen sanatçı, yapıtlarında ekspresyonizm eğilimler görülmeye başlanır.

I. Dünya Savaşı başlayınca sanatçı dört yıl boyunca topçu olarak orduda görev alır. 1919 yılında Köln'e döner ve çeşitli yayın organlarının çıkarılmasında Hans Arp ile çalışır. Çalıştığı sanatçılardan bazıları 'die schammade' adlı dergi de birlikte çalıştığı Hans Arp ile Baargeld'dir.

Dada hareketinden de etkilenen Ernst, Andre Breton ve Picabia'yı ziyaret ettiği sırasında kolajı öğrenir. Litograflerinden oluşan kolaj tekniğini uygular.

Daha sonra sanatçı, frotaj tekniğini keşfedip uygulamaya başlar. Frotaj tekniği, nesnelere yüzeyin üzerine kâğıdı yerleştirip kalem sürterek ortaya çıkan bir çeşit kopyalama işidir. Bu tekniğin aracılığı ile elde edilen resimlerindeki olağandışı görüntüler Ernst'in hayal gücü olarak değil irrasyonel rastlantısal ortaya çıkan görsellerdir.

Sanatsal hayatında Ernst'in geliştirdiği başka teknikler de vardır. Örneğin kolajla birlikte kolaj kazıma tekniğini kullanır. Decalcomani sanatçının kullandığı bir başka tekniktir. Bütün bu teknikleri bir arada kullanan sanatçı yapıtlarında farklı bir tavır sergileyerek sanat tarihinde ressamların arasında özgün bir yer edinmiştir.

“...Tuvalde kalın bir boya tabakası sürüldükten sonra boya hâla kurumamış iken, üstü folyo türü malzemeyle kaplanır. Malzeme kaldırıldıktan sonra, tuvalde kalan kısım resmin iskeletini oluşturur. Grataj: Max Ernst ve Joan Miró'nun uyguladıkları bu teknik, tuvalden kurumuş boyanın kazınmasıyla yapılır.”¹⁷

¹⁷ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Ger%C3%A7ek%C3%BCst%C3%BCc%C3%BCI%C3%BCK>

Resim 3. Max Ernst, “Kadın, Yaşlı Adam ve Çiçek Femme,” 196,5 cm x 130,2 cm, tuval üzerine yağlı boya, 1923, (MoMA), New York, NY, ABD, (wikiart.org)

“Kadın, Yaşlı Adam ve Çiçek Femme” adlı (resim 3) resmindeki formlar rastlantısal elde edilmiş değildirler. Burada sanatçı bir deniz manzarasını hatırlatan bir kompozisyon içerisinde doğaüstü/fantastik denilebilecek iki figürle yerleştirmiştir. Oldukça derinlik hissettiren bu resimdeki gökyüzü yeryüzünde ki alandan daha geniş tutulmuştur.

Resim 4. Max Ernst, “Gri Orman”, 65 cm x 81 cm, tuval üzerine yağlı boya, 1927, Özel Koleksiyon. (wikiart.org).

“Gri Orman” adlı resim (resim 4) de doğayı hatırlatmaktadır. Bu kompozisyonun üst tarafta bulunan çember alanının açık olması ve dokulu formların üzerine düşen ışık bir gece manzarasını anımsatmaktadır.

Resim 5. Max Ernst, “Mavi Orman”, 116 cm x 73 cm, tuval üzerine yağlı boya,1925, Chicago Sanat Enstitüsü, Chicago, IL, ABD, (wikioo.org).

“Mavi Orman” adlı resim (resim 5) aslında ormanı anımsatacak hiç bir nitelik taşımıyor. Sanatçı ancak ormanı oluşturan ağacı seyirciye hissettirerek doğaya bir gönderme yapmaktadır. Resmindeki ağaç kabuğu benzer dokuyu frotaj tekniği ile oluşturmuştur.

Ergüven sanatçı için şu sözleri yazmıştır;

“Ernst’in babasıyla birlikte yaptığı orman gezisinden anılarında kalan izlenim önemli bir ipucu veriyor bize; gerçi burada söz konusu olan orman değil, babasının ormandan esinlendiği Yalnızlık adlı bir resimdir, ama hiç önemi yok bunun; çünkü orman ile imgesel daha o yıllarda yoğun bir yaşantı içeriğinin güdümüne girmiştir. Ernst’ in dünyasında: “Oturmuş, elindeki kitabı okuyan bir rahip temsil edilmişti burada. Hem Yalnızlık’ta, hem de işleniş tarzında ürkünç sessizlikteki bir atmosfer hüküm sürmekteydi. Binlerce yaprak kaygılı ve kılı kırk yararcasına resmedilmiş olup, her birinin kendine özgü yaşamı vardı.” Ayak basılmamış bir yerdeki ölüm ve yaşam karşıtlığına dayalı orman imgesi, Ernst için tükenmez bir esin kaynağı olmuştur hayatı boyunca. Doruk noktasına romantik Alman resminde ulaşan orman teması, aslında bireyin kendisi ve doğayla hesaplaşmaya giriştiği özgün bir doğa parçasıdır.”¹⁸

¹⁸ (Ergüven, 2003. s.247). Erişim Tarihi: 29.08.2022

Resim 6. Max Ernst, “Deniz ve Gün”, 54 cm x 37 cm, tuval üzerine yağlı boya, 1925, İskoç Ulusal Sanat Galerisi, Edinburgh, İskoçya, (nationalgalleries.org).

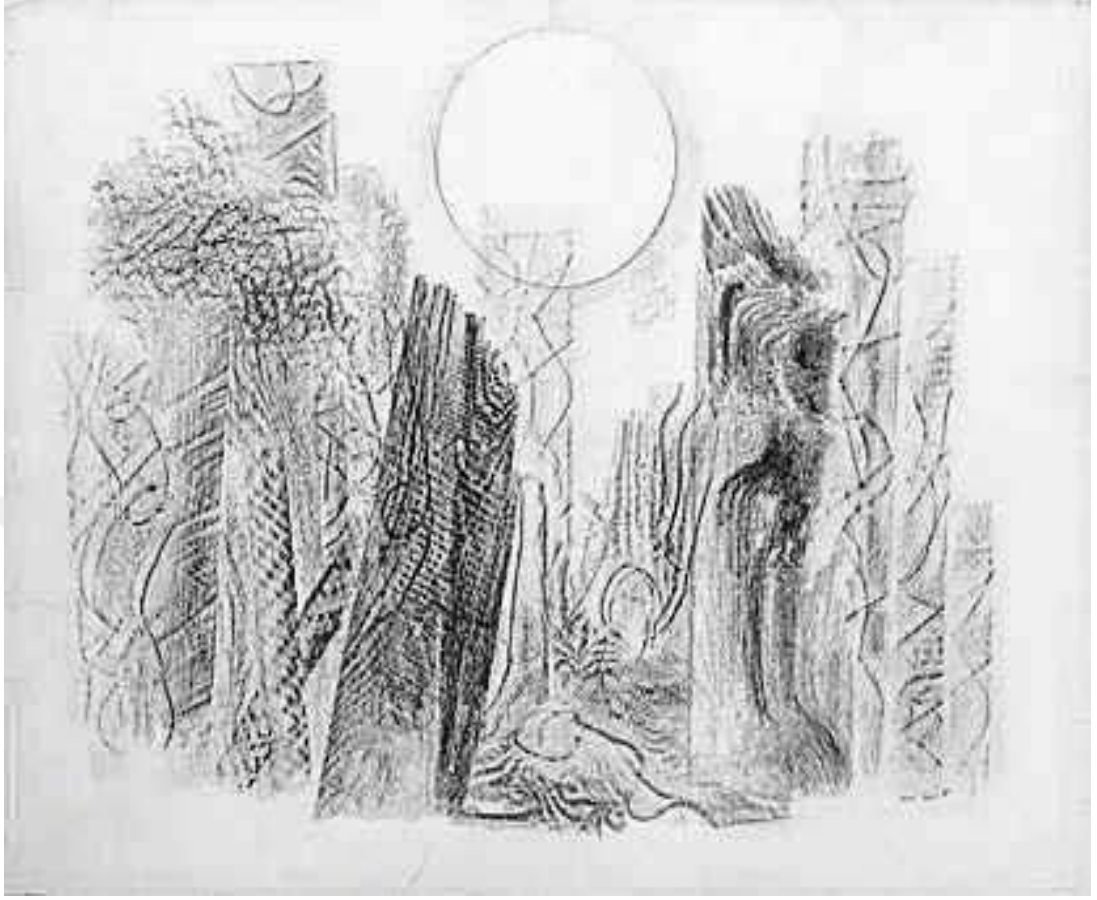
“Deniz ve Gün” adlı resim (resim 6) açık alan ve koyu alan olarak ikiye bölünmüştür. Koyu alan üzerine dairesel daha açık bir alan yer alırken, koyu alan içerisinde yine dairesel daha koyu bir alan yer almaktadır. Böylece kompozisyon dengeli görülmektedir. Bu alanlar birbirlerini tamamlayarak kompozisyonun uyumunu sağlamaktadır.

Sanatçı bu resminde de kullandığı teknik ve çalışma yöntemi ve kişiliği ile birlikte kendine özgü üslubunu ortaya koymaktadır.

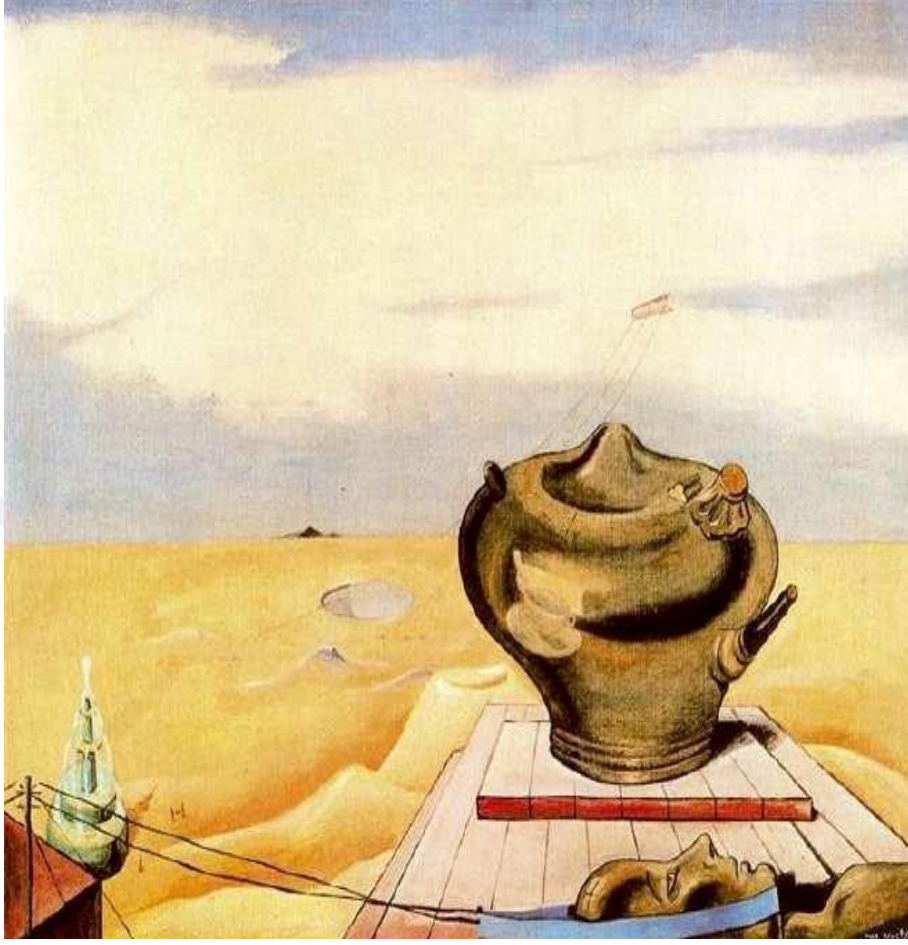
Resim 7. Max Ernst, “Yaşasın Aşk”, 131 cm x 98 cm, tuval üzerine yağlı boya,1923, Saint-Louis Sanat Müzesi, Paris, Fransa, (wikiart.org).

Zaman zaman sanatçı doğa içerisinde figürü de kullanmaktadır. Yine “Yaşasın Aşk” adlı (resim 7) resminin en geniş alanı gökyüzünü betimlemektedir. Fantastik sıra dışı bir atmosfer hissettirerek sanatçı biri kadın ve diğeri erkek olabilecek iki figürü kompozisyonun ortasına yerleştirmiştir.

Resim 8. Max Ernst, “Taşlaşmış Orman”, 81 cm x 99,6 cm, kâğıt üzerine kömür, 1929, Musee National d’Art Moderne Merkezi, Pompidou, Paris, (wikiart.org).

“Taşlaşmış Orman” adlı çalışmasında (resim 8) Max Ernst siyah-beyaz/açık-koyu değer skalası bir kompozisyon oluşturmaktadır. Resminde frotaj tekniği ile kullanarak rastlantısal elde edilen dokular güneşi çağrıştıran sanatçının kontrolünde bilinçli çizilmiş dairesel formula beraber kompozisyonun bütünü bir manzarayı anımsatmaktadır.

Resim 9. Max Ernst, “Deniz Manzarası”, 66 cm x 81 cm, tuval üzerine yağlı boya, 1921, Özel Koleksiyon, Almanya, (wikiart.org).

“Deniz Manzarası” adlı resimde (resim 9) denizi çağrıştıran hiç bir nesne görülmüyor. Sıcak renklerle oluşturulmuş kompozisyon durağandır. Sarı rengi ile betimlenmiş alan rengi ile kumu çağrışırsa da içerisinde taşıdığı formlarla denizin dalga biçimini de hatırlamaktadır. Belki de sanatçı seyirciyi şaşırtmak için böyle bir ifade kullanmıştı.

Resim 10. Max Ernst, “İmparator Ubu”, 100 cm x 81 cm, tuval üzerine yağlı boya, 1923, Georges Pompidou Merkezi, Paris, Fransa, (Max- Ernst.com).

“İmparator Ubu” adlı resminde (10) sanatçı sürrealist bir tavır sergilemektedir. Doğada yerleştirilmiş nesnenin sağ ve solunda betimlenmiş eller insanı çağırırsa da figür olarak algılanılmamaktadır.

2.3.3. Yves Tanguy’da Sürrealizmin Peyzajla İlgisi ve Resimlerinin Özellikleri

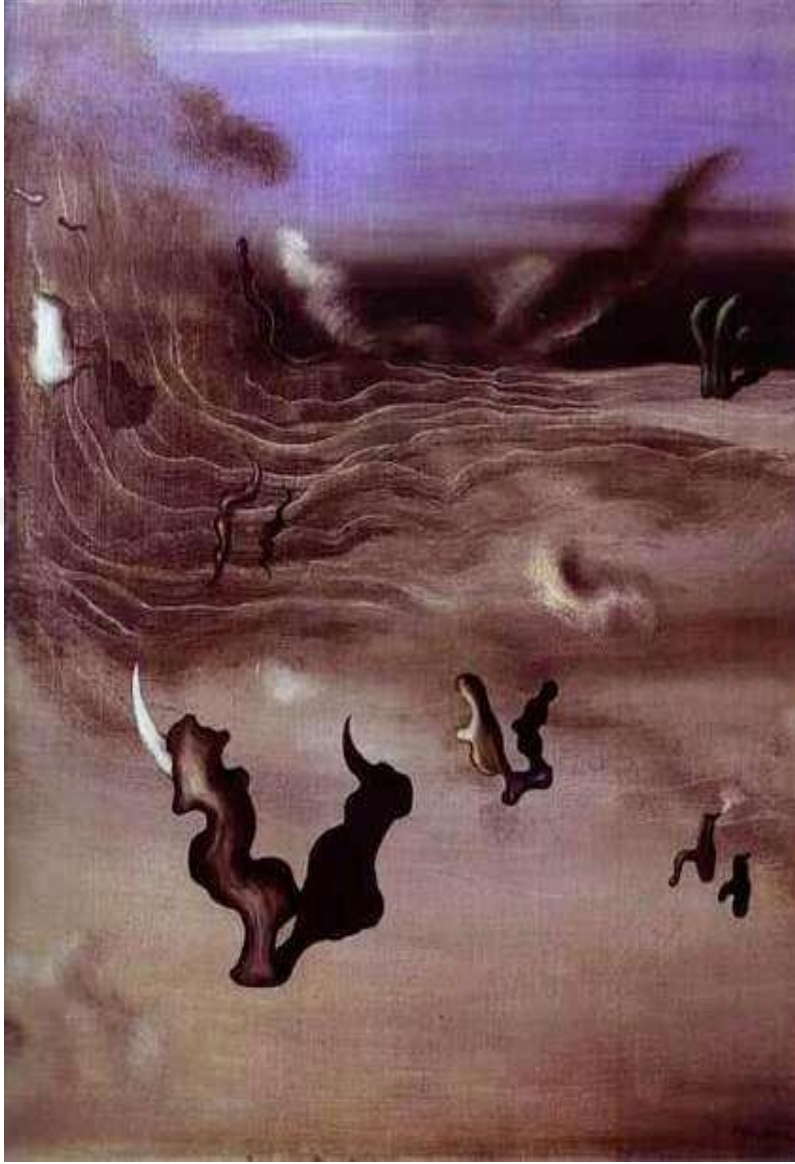
1900 yılında Woodbury doğumlu olan Yves Tanguy, denizci bir babanın oğludur. Babası erken ölünce Paris’ te deniz ticaret şirketinde acemi olarak görev yapar. Güney Amerika ve Afrika gibi birçok ülkeye seyahatler yapar. Piyade olarak Luneville’e gönderilince orada Jacques Prevert ile tanışır. Bu karşılaşma onun hayatında önemli bir rol oynar. Askerliğinin bir bölümü orada tamamladıktan sonra Tunus’a gönderilir.

Sanatçı hayatını etkileyen birçok yerlerde bulunmuşsa da Chirico'nun çalışmalarından etkilenmesi sanatsal çalışmalarda derin izler bırakmıştı.

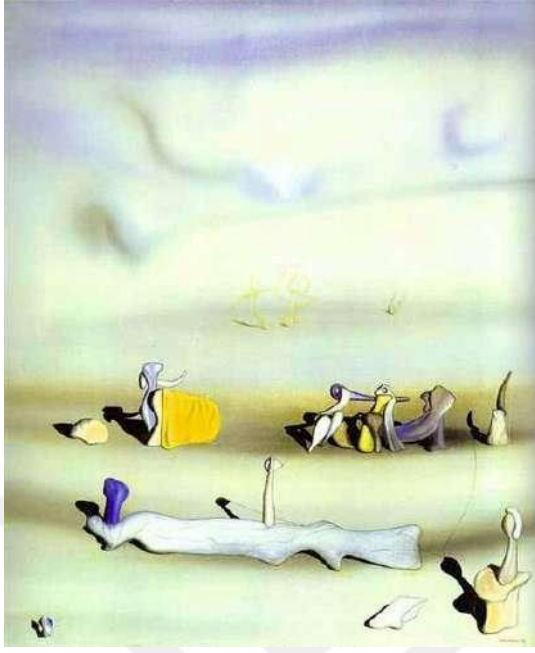
Resim 11. Yves Tanguy, “Gereksiz Işıkları Kapatın”, 92 cm x 65,4 cm, tuval üzerine yağlı boya, 1927, Modern Sanatlar Müzesi, Newyork, NY, ABD, (freeart.com).

“Gereksiz Işıkları Kapatın” adlı resminde (resim 11) sanatçı doğüstü bir atmosfer sergilese de manzarayı hatırlatan unsurlar da sunmaktadır. Gökyüzü kompozisyonun çoğunu kaplamaktadır.

Resim 12. Yves Tanguy, “Rüzgâr”, 92 cm x 73 cm, tuval üzerine yağlı boya, 1927, Özel Koleksiyon, (wikiart.org)

“Rüzgâr” adlı resminde (resim 12) sanatçı doğayı hissettirse de dünyevi ve hayatı hatırlatan hiç bir unsuru betimlememiştir. Kompozisyonda kullanılan formlar hiçbir çağrışım yapmamasına rağmen resim soyut değil somut gibi algılanmaktadır.

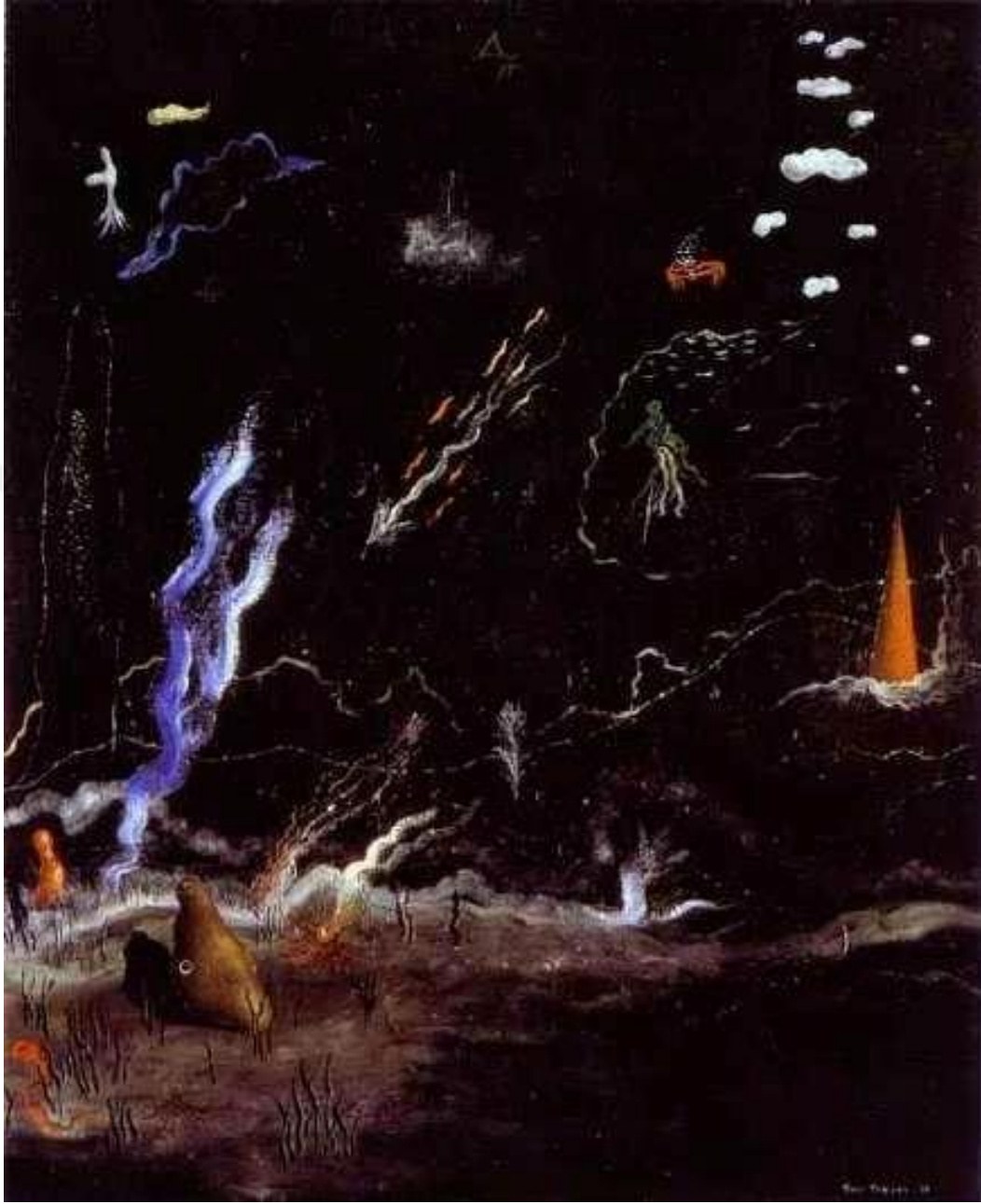

Resim 13. Yves Tanguy, “Yarın”, 54,5 cm x 46 cm, tuval üzerine yağlı boya, 1938, Sanat Evi, Zürih, İsviçre, (wikiart.org).

Sanatçı “Yarın” adlı resimde (resim 13) Tanguy Chirico’dan etkilendiğini hissettirmektedir. Bu resim gerçek/var olan bir manzarayı betimlemiyor. Ancak kompozisyonda yer alan kemiksi nesnelere yere düşen gölgeler bir ışığın var olduğunu hissettirmektedir. Mekânın zeminine düşen gölgeler resme derinlik katarlar. Uzakta belirsiz bir ufuk çizgisi olmasa da yeryüzü gökyüzü varmış gibi bir algı oluşturmaktadır. Böylece adlandıramadığımız nesnelere kendine ait olan, gerçek olmayan bir dünyaya yerleştirilmişlerdir.

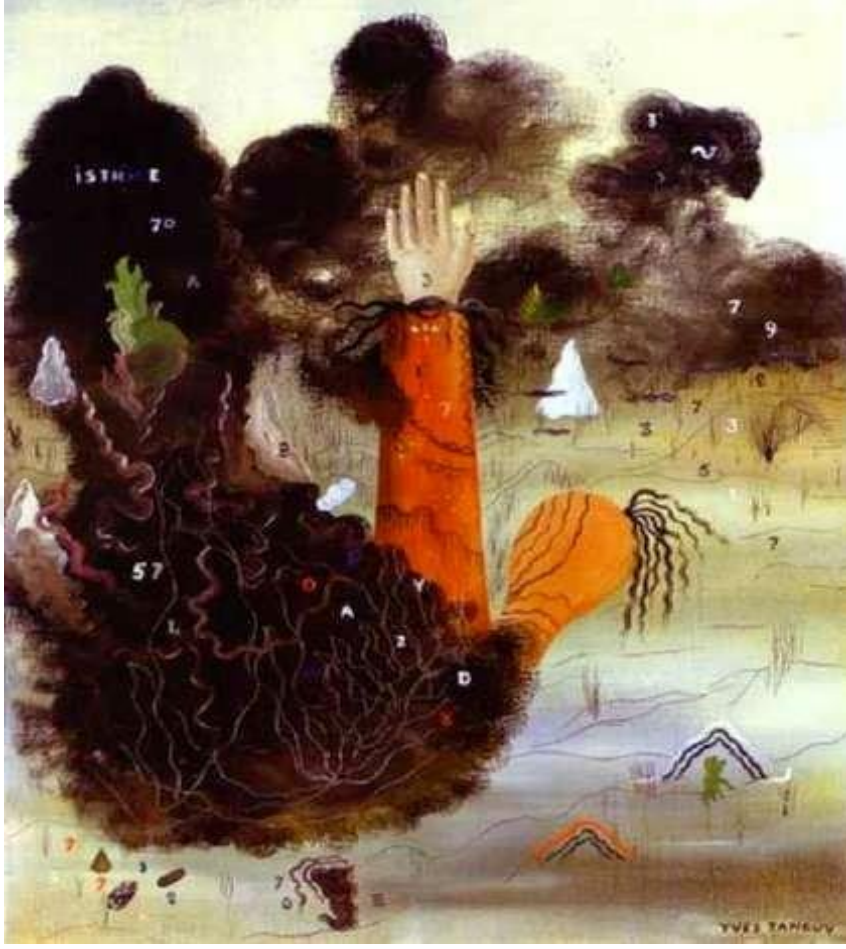
Sanatçı resminin genelinde oluşturduğu ışık ve gölge oyunları ile seyirciyi hayran bırakır. Işık oyunlarını seven sanatçı düşlerinden yarattığı nesnelere, insansız bir dünya yaratır. Sanatçı Afrika’dan döndükten sonra resimlerinde değişimler yaşamış olup doğaya karşı ruhsal içeriği olan resimler yapmaya başlamıştır. Bu doğaya karşı duyduğu duygusal bir tepkidir.

Resim 14. Yves Tanguy, “Kara Manzara” 80,3 cm x 65,4 cm, tuval üzerine yağlı boya, 1926, Sanat Müzesi, Philadelphia, PA, ABD,(freeart.com).

“Kara Manzara” adlı resim (resim 13) yine Yves Tanguy’nin doğaüstü konulara hâkim olduğunu göstermektedir. Bu resminde kullanılan nesnelere ve atmosferin izleyiciyle huzursuzluk ve rahatsızlık verdiği hissettirilmektedir.

Resim 15. Yves Tanguy, “Bulutlardaki El”, 65 cm x 54 cm, tuval üzerine yağlı boya, 1927, Koleksiyon Bilinmiyor, Staatsgalerie, Stuttgart, Almanya, (wikioo.org).

Yves Tanguy “Bulutlardaki El” adlı resminde (resim 15) kendine özgü fantastik dünyasını ortaya koyarken bunu belirsiz tanımlatılmaz nesnelere yoluyla ifade eder. Sanatçının eserleri genellikle zaman ve mekân barındırmamakla beraber zamansızlık, aitsizlik hissi vermektedir. Tanguy’un eserlerinde yetimizin dışında bir dünya algısı oluşmaktadır. Sanatçının resimlerinde ruhsallık ve başka bir boyut hâkimdir. Oluşum halinde olan doğayı yeniden düzenleyen sanatçı zihninden geçenleri mistik bir doğa ile kendi arasında dengeli bir dağılımla anlatması söz konusudur.

2.3.4. Rene Magritte’de Sürrealizmin Peyzajla İlgisi ve Resimlerinin Özellikleri

Bir tüccarın oğlu olan Rene Magritte, üç erkek kardeşin en büyüğüdü. Ailesiyle beraber birçok yer gezen sanatçı mutlu bir çocukluk geçirmiştir. Dikkat çeken bir çocukluk geçirmesi ve nesnelere yönelip bu nesnelere ilerde resimleri arasında bağlantı kurması çocukluk ve okul döneminden kalmadır.

Bir zamanlar mezarlıkta resim yapmakta olan bir adamla karşılaşması onun çok büyük bir tesir altında kalmasına neden oldu.

Her insan annesi ile yaşadığı olaylardan olumlu veya olumsuz etkilendiği gibi Rene Margritte de annesiyle ilgili yaşadığı olaylardan etkilenir. Daha çocukken annesiyle babasının tartışmasından sonra annesi ortadan kaybolur ve aramalar sonucunda evlerinin yanındaki nehirde bulunur. Sudan çıkarılırken orada bulunan Magritte annesinin elbisesiyle yüzünü örtülmesinden çok etkilenir. Bu intihar girişimi onda çok derin izler bırakır. Bu trajedi daha sonraları resimlerinde etkisini gösterecektir. Birçok resminde bunun etkilerini sık sık yansıtır.

Erken yaşta hayatının aşkı olarak tanımladığı Georgette Berger ile evlenir.

Daha sonra 1915 yılında Brüksel Güzel Sanatlar Akademisi’nde eğitim alır. Sanatçı sürrealizmle daha tanışmadan önce, Chirico’nun eserlerinden çok etkilenir. Magritte bir süre çeşitli işlerde çalışmıştır.

Resim 16. Rene Magritte, “Kayıp Joker”, 39,5 cm x 54 cm, Kolaj, 1926, Özel Koleksiyon, (moma.org).

Sanatçının hayatının en önemli eseri olan sürrealizmle tanışmasını sağlayan eser, “Kayıp Joker” adlı resmidir (resim 16). Bu eseri 1926 yılında oluşturmuştur.

Resimde bir sahneymiş gibi iki yanında perdeler vardır. Müzik notaları veya ses çıkartan aletleri çağrıştıran sütunlar arasında atını dörtlüyle süren bir joker görülmektedir. At ve joker hayatın bir parçası olarak gerçekçi olsalar da resim bütünlüğüne bakıldığında sanatçı var olmayan bir dünyayı sunduğu anlaşılmaktadır.

Sanatçı yıllarca sürecektir bu üslupta resim yapar. Ayrıca bu resim sanatçıya bir ifade dili oluşturduğu için bu üslup sahibi bir ressam olarak anılmasına neden olmuştur.

Resim 17. Rene Magritte, “Duyuru”, tuval üzerine yağlı boya, 1930, Tate Modern, Londra, Birleşik Krallık(wikiart.org).

“Duyuru” adlı resim (resim 19) net bir şekilde bir manzarayı tasvir etmektedir. Burada yerleştirilmiş nesnelere kompozisyonun içerisinde biçimsel açıdan uyum ve bütünlük sağlayacak şekilde birbirlerine bağlı olsalar da anlamları ile alakasızlar. Gerçekçi bir tasvire rağmen resim sürrealisttir.

Resim 18. Rene Magritte, “Hazine Adası” 48,7 cm x 33 cm, kâğıt üzerine akrilik boya, 1942, Magritte Müzesi, Brüksel, Belçika, (wikioo.org).

“Hazine adası” adlı resim (resim 16) sanatçının peyzaj bir deniz manzarasıdır. Gökyüzü, toprağı anımsatan kuşlar ve yaprak taneleri oldukça gerçekçi betimlenmiştir. Buna rağmen sanatçının üslubundan kaynaklanan atmosfer sürrealisttir.

Resim 19. Rene Magritte, “Boş sayfa”, 54 cm x 65cm, tuval üzerine yağlı boya, 1967, Belçika Kraliyet Güzel Sanatlar Müzesi, Brüksel, Belçika, (wikiart.org).

“Boş Sayfa” adlı resminde (resim 17) sanatçı bir gece manzarasını seyirciye sunmaktadır. Monokrom soğuk bir renkle oluşturulmuş bir resimdir. Sessizliği hissettirmektedir. Seyirciye huzur vermektedir. Kompozisyonun alt tarafı açık-koyu değer açısından koyu tutulmuştur. Hemen açık değerde betimlenen gökyüzü yukarıya gittikçe koyulaşmaktadır. Böylece bu koyu değerde bir alan yüzeyinde yerleştirilmiş ayı anımsatan yuvarlak form resmin odak noktasını oluşturmaktadır. Benzer şekilde resmin kolayca algılanan alanlar alt kısmında açık-koyu kontrastın bulunduğu alanlardır.

Resim 20. Rene Magritte, “Güzel İlişkiler”, 41 cm x 33 cm, tuval üzerine yağlı boya, 1967, Koleksiyonu bilinmiyor, Belçika, (wikiart.org).

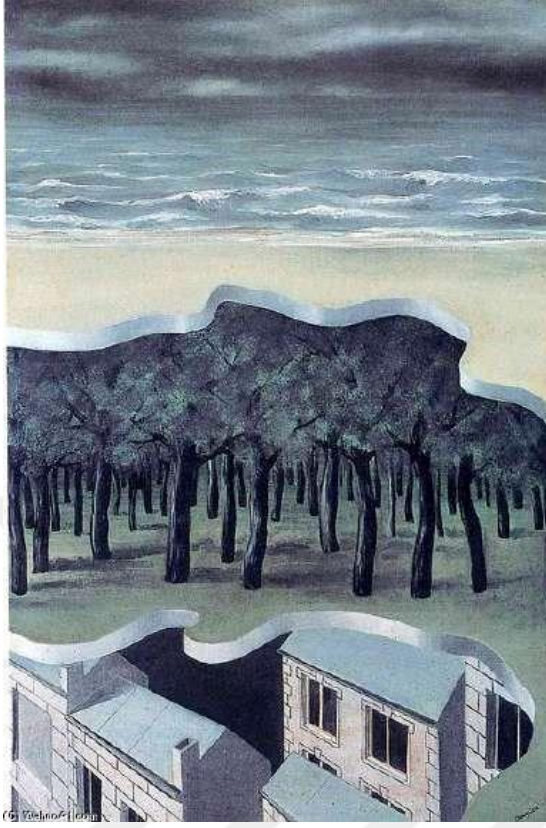
“Güzel İlişkiler” adlı resim (resim 18) maviye rağmen sıcak renklerden oluşan bir görsel olarak algılanmaktadır. Resim çok uzaktan algılanan bir manzarayı sunmaktadır. Gökyüzü resmin neredeyse bütün alanını kapsamaktadır. Kompozisyonda hiç bir figür tasvir edilmemiştir. Ancak gökyüzünde var olan biçimler bir kadının yüzünü hatırlattığı için seyirciye hayatı hissettirmektedir. Gökyüzüne yerleştirilmiş her biçim bir sembol olup hayata, başka deyişle Yaratana, doğum ve ölüme gönderme yapmaktadır. Örneğin yükselen balon belki de Tanrı’ya yükselen ruhu temsil etmektedir.

Resim 21. Rene Magritte, “Hayatın İcadı”, 81 cm x 116 cm, tuval üzerine yağlı boya, 1928, Özel Koleksiyon, (wikiart.org).

“Hayatın İcadı” adlı resminde (resim 19) sanatçı doğada iki figür yerleştirmiştir. Biri net bir biçimde tasvir edilmiştir. Diğeri ise üzerinde taşıdığı örtü yüzünden kadın veya erkek olduğunu görülmektedir. Bu konuda ressam hiç bir ipucu vermemektedir.

Resim 22. Rene Magritte, “Popüler Panorama” 120 cm x 80 cm, tuval üzerine yağlı boya, 1926, Düsseldorf, Almanya, (wikioo.org).

“Popüler Panorama” adlı eserinde (resim 20) sanatçı fantastik bir dünya sunmaktadır. Resmin kompozisyonu üç parçaya bölünmüştür. İçerik açısından bu üç alan üç ayrı dünyayı betimler. Biri ve resmin üst kısmında bulunan deniz manzara sunar. Orta alan bir ormanlık alanı betimler. Üçüncüsü ve resminin alt kısmında bulunan alanda gerçek olmayan fakat şehirlerde var olan binalar bulunmaktadır. Belki de bu resminde, Freud’un psikanalizlerinde ki id, ego ve süper ego’ya gönderme yapmaktadır.

Resmin genelinde bakıldığında biçimsel açıdan kompozisyon bütünlük içerisindedir.

Resimlerinde sanatçının kusursuz fırça kullanımı ve soğukkanlılığı çok derinden hissedilebilir. Sanatçının resimleri özel hayatından günlük hayattaki nesnelere veya objelere sık sık kullanır. Bu nesnelere ve objelere sanatçı için hiçbir şey ifade etmez. Resimlerinde sanatçının amacı sadece izleyiciye imgenin görüntüsünü

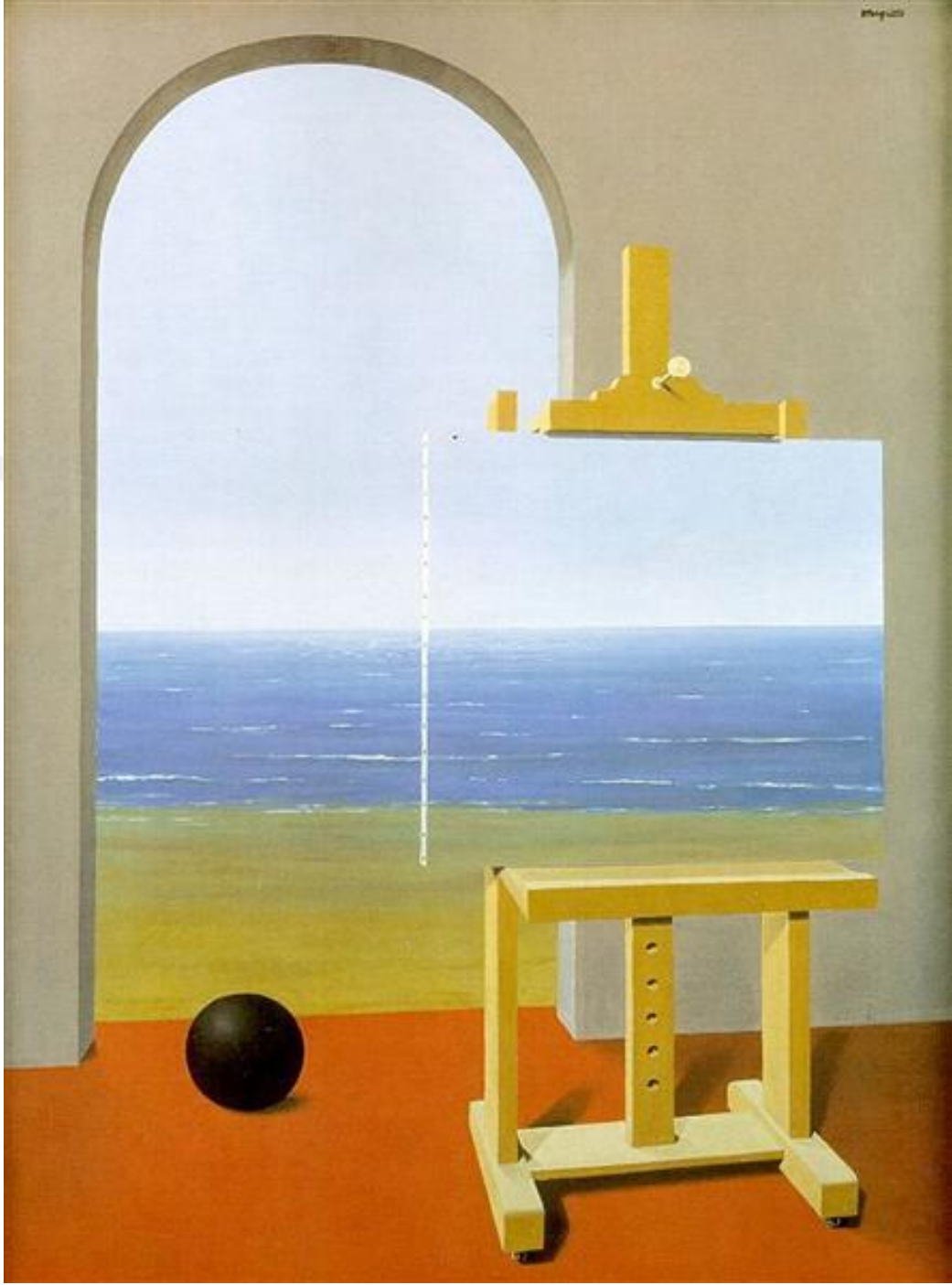
sunmaktır. Resim ve onun paradoksu, gerçeğin yansımasını resmetmektir. Yer yer düşündürücü ve eğlenceli, gerçeğe gerçek dışı arasında bağlantılı bir yol sunar. Sanatçı, kuraldışı tekniği ile yaptığı manzaralarında kadın ve erkek detayına sık sık değinir. Aynı zaman da sürrealizmde adlandırdığı sık sık kullanılan psikanaliz yöntemi, Freud' un üç katmanlı küme olarak id, ego ve süper ego yorumunu Magritte çoğu işinde kullandığı görülmektedir.

Rene Passeron, sürrealizm sanat ansiklopedisi kitabında sürrealizm maddesinde şu şekilde yorumlamıştır:

“Bu resim üç düzeye bölünmüştür: Yukarıda deniz, yumuşak bir şekilde kumsalı kucaklamakta, ama gökyüzü görünmektedir. Orta düzeyde ego, ağaç gövdelerinin topraktan dimdik bir şekilde çıkışıyla simgelenmektedir. Bu ormana sığınabilir ve görünmeksizin orada dolaşabilirsiniz. Süper-ego' nun kumlu toprağı yumuşak bir humus haline gelmiştir. Üçüncü düzeyde, siyah bir gökyüzünün önünde terk edilmiş evler görülmektedir. Bu düzeyi bir çeşit açıklık duygusuyla görebilirsiniz (çünkü bu, gizleriyle birlikte id'dir). Pencereleler perdesiz, siyah ve görüntüsüzdür. Bacadan duman çıkmamaktadır. Bu terkedilmiş ev teması sanatçının diğer bazı yapıtlarında da görülebilir. Bu konu kuşkusuz sanatçının annesinin trajik bir şekilde ortadan kaybolmasıyla ilintilidir.” (Passeron, 1982: 192).

Rene Magritte' in eserlerinin genel yapısı ve detayları betimlemede titiz ve ayrıntılı olmasıdır. Algı oyunları yapması da cabasıdır. Dil ile göz arasında bağlantı kurmaktadır sanatçı, manzaranın resimle olan ilişkisini ayrıntılı ve karmaşık bir şekilde işlemektedir. Sanatçının söylemek istediği ile göstermek istediği farklıdır.

Resimlerinde renk dengeli bir dağılım içerisinde oluşturulmuş olup, perspektifle uyum göstermektedir. Sanatçının son derece titiz çalışması ve gündelik nesnelere sorgulatacak şekilde tasarlanmış işleri büyük ustalık gösterir. Üslubu belirgin olup ustalıklarla yapılmış detayları barındırır.

Resim 23. Rene Magritte, “İnsani Durum” 100 cm x 81 cm, tuval üzerine yağlı boya, 1935, Koleksiyonu bilinmiyor, Brüksel, (wikioo.org)

“İnsani Durum” adlı resminde (resim 21) sanatçı doğaüstü bir atmosfer içinde bir deniz görüntüsü sunmaktadır. Adına rağmen hiç bir insan figürü betimlenmemiştir.

3. SÜRREALİST AKIMIN ETKİSİNDE KALAN BEDRİYE ERBAŞ'IN RESİMLERİNİN ANALİZLERİ VE ESERLERİNİN ORTAK ÖZELLİKLERİ

Bedriye Erbaş'ın resimlerinde sıkça manzarayı bir tema olarak kullanmıştır. Sanatçının manzaraya olan ilgisi geçmişe dayanmaktadır. Sanatçı, doğa aracılığıyla kendini ifade etme yolunu tercih etmesi, içinde bulunduğu yaşam şartlarından etkilenmesinde kaynaklanmaktadır. Böylece resimlerine yansıtan doğa, sanatının özü gibi sayılabilir.

Resim 24. Bedriye Erbaş, “İlkel Doğa”, 70 cm x 50cm, Tuval üzerine akrilik, 2020

“İlkel Doğa” adlı çalışmasında (resim 22) sanatçı sade bir anlatım biçimi seçip nesne kullanmamıştır. Resmi gökyüzü ve yeryüzü olarak ikiye bölmüştür. Çalışmanın yüzeyinde akıtılmış boya izleri ile sanatçı seyirciye yitirmiş hayallerin izlenimini bırakmayı amaçlamıştır.

Resim 25. Bedriye Erbaş, “Kayıp Bedenler”, 70 cm x 100 cm, tuval üzerine akrilik, 2020

Sürrealist sanatçıların yaşamlarındaki travmatik olayları resimlerine yansıtması, Bedriye Erbaş’ın işlerinde olaylardan etkilenerek yapmasına, benzer süreçlerden geçmesine neden olmuştur. Son dönemlerde yoğun olarak etkisi altında kaldığı sanatçıları araştırırken, onların çalışmalarını detaylı inceledi. Gerek renk kullanımı gerek dönemin tarihi olaylarını ve kullandığı tekniklerini geliştirerek deneysel işler üretmesi ve yansıtması amaç haline gelmiştir.

Resim 26. Bedriye Erbaş, “Yanılsama”, 20 cm x 10 cm, kâğıt üzerine akrilik, 2022

“Yanılsama” adlı bu resim (resim 24) kadın ve erkek bedenleri üzerinden dolaylı yoldan doğaya bir göndermedir. Sanatçı resimlerinde, birbiriyle ilintili, iç içe geçmiş yalın bir ifadeyle kendini anlatmıştır. Rüyalarına yansıyan doğadan, yola çıkarak oluşturulan kompozisyonlarındaki renk dengesi koyuluk ve açıklıktan oluşmaktadır. Sanatçı, kadın ve erkek vücutları ise eril ve dişil enerjiyi sembolize etmektedir. Doğayı bedenler üzerinden anlatan sanatçı resminde de buna değinmiştir.

Resim 27. Bedriye Erbaş, “Aşk”, 40 cm x 70 cm, tuval üzerine akrilik boya, 2020

Resim 28. Kay Sage “Gizli Mektup” 22 cm x 15 cm, tuval üzerine yağlı boya, 1943, ABD, Koleksiyonu bilinmiyor, (art.forms.org).

Resim 29. Salvador Dalí, “Gradiva Antropomorfik Kalıntıları Buluyor”, 65 cm x 54 cm, Tuval üzerine yağlıboya, 1931, Thyssen-Bornemisza Müzesi, Madrid, İspanya, (wikiart.org).

Bedriye Erbaş’ın “Aşk”adlı resmi ile (resim 25), Kay Sage’nin “Gizli Mektup” (resim 26) ve Salvador Dalí’nin “Gradiva Antropomorfik Kalıntıları Buluyor” adlı resimleri (resim 27) arasında paralellik kurulabilir. Her üç resmindeki kadın ve erkek figürleri gerçekçi tasvir edilmemişse de cinsiyetleri seyirci tarafından okunmaktadır. Resimlerdeki figürler doğa ile bütünleşmiş gibi seyirciye hissettirmektedir. Sanatçıların ortak noktası mekânın insan bedeni ile bütünleşmesidir. Resimlerdeki mekân duygusu seyircide bunun bir sürrealist atmosfer olduğu gibi algı oluşturmaktadır.

Resim 30. Bedriye Erbaş, “Uğultu”, 35 cm x 50 cm, kâğıt üstüne akrilik boya, 2020

“Uğultu” adlı çalışmasında (resim 28) gökyüzü hâkimiyeti okunmaktadır. Resmin yüzeyinde görülen fırça darbelerine rağmen yeryüzünün zayıf ve ayrıntısız betimlenmiş gibi bir oluşturmaktadır. Bu şekilde sanatçı, Tanrıya ve yine doğanın yaradılışına bir gönderme yapmaktadır.

Manzara resimlerinde genelde sanatçılar mimesis taklit etme ile doğayı birebir yansıtırlar, Sanatçılar o büyüleyici manzaraları resmederken görünenin ötesinde bilinmeyen bir doğa sunmaktadırlar. İnsan doğa karşında büyüledikçe ve onunla etkileşime geçtikçe kendine ifade yöntemi olarak doğayı seçer. Sanatçının resimlerin de belirli bir alan belirli bir yer mevcuttur aslında. Bilinçli bir şekilde kısır döngü yaratmak hem de o kısır döngünün içinde bulunmamak ait olma ve ait olmama gibi içselleştirilmiş bir durum söz konusudur.

Doğayı biçimlendirme ve yaratma arzusu sanatçının eksenine yerleşmiş olup düş ve rüyayla yeniden yorumlamasına neden olmuştur. Doğayla iççice yaşayan sanatçı, resimlerinde 3/1 kompozisyon biçimini kullanmayı özellikle tercih etmiştir. Bu

Tanrıya ve evrene doğaya duyduğu saygı ve insanların doğa karşısında ne kadar küçük olduğunu izleyiciye hatırlatmaktır. Resimlerinde açıklık ve koyuluk dengeleri birbirini tamamlayacak şekilde kullanılmıştır. Nesnelere arasındaki geçişler uyum ve uyumsuzluk yaratacak şekilde ayarlanmış gökyüzündeki soğuk ve kasvetli tonlar yeryüzünün sıcak tonlarıyla hem zıtlık hem de tamamlanmışlık yaratması, bilinçli bir şekilde yapılmıştır. Bir tarafta büyük bir fırtına kopacakmış izlenimi, diğer taraftan yeryüzündeki sakinlik, ying ve yang'daki denge gibi yansıtılmak istenilmiştir. Kadın ve erkek bedeni üzerinden varoluşa değinilmektedir. Dengeli gibi algılanırken aslında kendi içindeki dengesizlik söz konusudur. Doğayı yansıtırken iki yaratılışa değinen sanatçı doğuş ve oluş kavramlarını doğa ve bedenler yoluyla anlatmıştır. Sürrealizmde buna benzer örneklerden faydalanırken bazı sanatçılardan etkilenmiştir.

Ernst'in çoğu işinde olduğu gibi doğa ve bedenler burada da kendini ortaya koyar. Sanatçı doğayla bütünleşmiş insanlar yaparken portrelerden kaçınır ve belirsiz bedenler üzerinden kendini ifade eden sanatçı, varoluşsal bir anlatımda bulunmuştur.

Renkler oldukça karanlıktır. İçinde bulunduğu atmosferin ruh halini yansıtmaktadır. Halkalar zamanın bedenler üzerinde yoğun duygularını yansıtırken, tükenen hayatın yeniden doğuşunu sembolize etmektedir.

Resimlerde renk dağılımı, sıcaklığı ve soğukluğu biçimsel olarak kompozisyon kullanımı uyum içerisindedir. Birçok renk ve ton geçişleri, birbiri ile yakınlık gösterirken zıtlık etkisi de yaratır. Böylelikle ikili ruh hali ile eserlerini ortaya koyar. , Resimlerinin temelinde ise gerçek ve düş arasında gidip gelen sanatçı, naif ve kırılgan eserler yapmıştır. Sürrealizm etkinin hâkim olduğunu söylemek mümkündür.

Sanatçının yaşadığı kayıplar, travmatik bir etki bırakırken üzerinde, tıpkı Max Ernst, Rene Magritte ve Yves Tanguy da olduğu gibi resimlerine sürreal yansıma yapmıştır. Geçmişlerinde kaybettiklerini belirsiz suretlerle ölümsüz ve hatırasız kılmak istercesine düş gibi bulanık resmederler. Bedriye Erbaş bu sanatçıların eserlerinde ki gibi kendi geçmişini ve kaybettiklerini yeniden var etme gücü bulur etkilendiği bu sanatçıların izinden gitmeyi tercih eder. Sanatçının resimlerinde portrelerin suretleri bulunmamaktadır. Bu sanatçının bilincinin, kaybettiği suretlerden ötürü boş bırakılarak beklentisini ortaya koymaktadır.

Resim 31. Bedriye Erbaş, “Kaybolan Odalar”, 20 cm x 15 cm, tuval üzerine mürekkepli kalem, 2022

“Kaybolan Odalar” adlı bir başka çalışmasında (resim 29) Bedriye Erbaş çizgisel perspektif kullanarak bir iç mekân duygusunu vermiştir. Biçimsel açıdan kompozisyon dengelidir. Açık-koyu değerleri kompozisyonun bütünlüğünü sağlamaktadır. Bu çalışmayı sürrealist yapan içinde barındırdığı kurgudur.

SONUÇ

Düşlerimiz bize özgür olmayı öğretir. Sınır tanımayan düşler ve rüyalar bilincin ötesinde bir dünya hayal etmemizi sağlar. Böylece yaratıcılıkta kural yok, sınır yoktur. Sürrealizm akımı etkisinde eser veren sanatçılar hayatı sınırlar karşındaki gibi değil her şeyin ve birçok nesnenin bir araya gelebildiğini görsel olarak seyirciye sunmaktadır. Sürrealistlerin düşüncesi özgür olunca eserlerinde gerçek hayattan esinlenerek kendi özgür bir dünyalarını yaratmışlardır.

Zaten asırlar boyunca sanatçılar için eşsiz bir kaynakça oluşturan doğa, sürrealist sanatçılar için de üretimi besleyen bir malzeme olmuştu. Sanat tarihinin içerisinde geçmişte doğa unsuru bir taklit unsuru olmuşsa da sürrealistler için zihinlerindeki özgürlüğünü ifade etmek için bir araçtır.

Sürrealist sanatçıların özgür olmak için zihinlerinde oluşturdukları figürlü veya figür içermeyen manzara konulu resimleri bir yandan sanatçının düşünce ve hislerini sunarken diğer yandan sürrealist atmosferi ile izleyici sorgulamaya iterek düşündürmektedir. Böylece sanatçı ve seyirci arasında bir bağ oluşmaktadır.

KAYNAKÇA

- Antmen, A. (2012). *20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Artun, A. (2010). *Sanat Manifestoları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Berger, J. (2016). *Görme Biçimleri*. İstanbul: Metis yayınları.
- Berger, J. (2017). *Görünene Dair Küçük Bir Teoriye Doğru Adımlar*. İstanbul: Metis Yayınevi.
- Breton, A. (2009). *Sürrealist Manifestolar*. İstanbul: Altıkırkbeş Yayınları.
- Cauquelin, A. (2016). *Peyzajın İcadı*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Çetişli, İ. (2006). *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar*. Ankara: Akçağ Yayınları S.137-143.
- Ergüven, M. (2003). *Kugu ve Gerçek*. İstanbul: Gendaş Yayınları.
- Eroğlu, Ö. (2003). *Resim Sanatı Sözlüğü*. İstanbul: Nelli Sanat Evi Yayınları.
- Farting, S. (2012). *Sanatın Tüm Öyküsü*. İstanbul: Hayalperest Kitap.
- Farago, F. (2006). *Sanat*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Foucault, M. (1994). *Kelimeler ve Şeyler*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Foucault, M. (2021). *Bu Bir Pipo Değildir*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Giacometti, A. (2015). *Yazılar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Giray, K. (Dizi:59,1999), *Manzara*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Sanat Yayınları.
- Gombrich, H. (2013). *Sanatın Öyküsü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gombrich, H. (2015). *Sanat ve Yanılsama*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Heidegger, M. (2007). *Sanat Eserinin Kökeni*. Ankara: De ki Basım Yayın Ltd Şti.
- Hodge, S. (2016). *Gerçekten Bilmeniz Gereken 50 Sanat Fikri*. İstanbul: Domingo Yayınevi
- Keser, N. (2009), *Sanat Sözlüğü*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Klee, P. (2010). *Bauhaus Ders Notları ve Yazılar*. İstanbul: Hayalperest Kitap.
- Klee, P. (2013). *Modern Sanat Üzerine*. İstanbul: Altıkırkbeş Yayınları.
- Kolektif. (2017). *Sanat Kitabı*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Kula, B. (2010). *Hegel Estetiği ve Edebiyat Kuramı*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Passeron, R. (1982). *Sürrealizm Sanat Ansiklopedisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Tunalı, İ. (2011). *Felsefenin Işığında Modern Resim*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

RESİM KAYNAKÇASI

Resim : <https://wikioo.org/paintings.php?refarticle=8XYU6C&titlepainting=Poar+light&artistname=Rene+Magritte>, (Erişim Tarihi: 20. 05. 2022).

Resim:<https://art.famsf.org/kay-sage/hidden-letter-196473>, (Erişim Tarihi: 20. 05. 2022).

Resim:https://www.moma.org/collection/works/78518?artist_id=4376&page=1&sov_referrer=artist, (Erişim Tarihi: 20. 05. 2022).

Resim:<https://www.wikiart.org/en/salvador-dali/gradiva-finds-theanthropomorphic-ruins>, (Erişim Tarihi: 22. 05. 2022).

Resim:<https://wikioo.org/tr/paintings.php?refarticle=8XYVfy&titlepainting=Loneliness&artistname=Salvador%20Dali>, (Erişim Tarihi: 22. 05. 2022).

Resim: <https://www.wikiart.org/en/max-ernst/long-live-love-1923>, (Erişim Tarihi: 22. 05. 2022).

Resim:<https://www.wikiart.org/en/max-ernst/at-the-first-clear-word-1923>, (Erişim Tarihi: 22. 05. 2022).

Resim:<https://wikioo.org/tr/paintings.php?refarticle=8XZ7QZ&titlepainting=The%20Hand%20in%20the%20Clouds&artistname=Yves%20Tanguy>

Resim: <https://www.max-ernst.com/ubu-imperator.jsp>, (Erişim Tarihi: 22. 05. 2022).

Resim:<https://www.wikiart.org/en/rene-magritte/the-beautiful-relations-1967>, (Erişim Tarihi: 22. 05. 2022).

Resim: <https://www.wikiart.org/en/max-ernst/seascape-1921>, (Erişim Tarihi: 23. 05. 2022).

Resim:<https://www.wikiart.org/en/rene-magritte/the-blank-page-1967>, (Erişim Tarihi: 23. 05. 2022).

Resim:<https://www.wikiart.org/en/max-ernst/woman-old-man-and-flower-femme>, (Erişim Tarihi: 23. 05. 2022).

Resim: <https://www.wikiart.org/en/max-ernst/the-gray-forest-1927>, (Erişim Tarihi: 23. 05. 2022).

Resim:<https://wikioo.org/tr/paintings.php?refarticle=8XYK5G&titlepainting=The%20Blue%20Forest&artistname=Max%20Ernst>, (Erişim Tarihi: 23. 05. 2022).

Resim: <https://www.nationalgalleries.org/art-and-artists/497>, (Erişim Tarihi: 24.

05. 2022).

Resim: <https://www.freeart.com/gallery/t/tanguy/tanguy7.html>, (Erişim Tarihi: 24. 05. 2022).

Resim: <https://www.wikiart.org/en/yves-tanguy/wind-1927>, (Erişim Tarihi: 25. 05. 2022).

Resim: <https://www.wikiart.org/en/yves-tanguy/tomorrow-1938>, (Erişim Tarihi: 25. 05. 2022).

Resim: <https://www.wikiart.org/en/yves-tanguy/death-awaiting-his-family-1927>, (Erişim Tarihi: 26. 05. 2022).

Resim: <https://www.wikiart.org/en/rene-magritte/the-heart-of-the-matter-1928>, (Erişim Tarihi: 27. 05. 2022).

Resim: <https://www.wikiart.org/en/rene-magritte/the-invention-of-life-1928>, (Erişim Tarihi: 27. 05. 2022).

Resim: https://www.moma.org/learn/moma_learning/rene-magritte-the-lovers-leperreux-sur-marne-1928/, (Erişim Tarihi: 27. 05. 2022).

Resim: <https://www.moma.org/audio/playlist/180/2374>, (Erişim Tarihi: 28. 05. 2022).

Resim: <https://wikioo.org/tr/paintings.php?refarticle=8XYU6A&titlepainting=Popular%20panorama&artistname=Rene%20Magritte>, (Erişim Tarihi: 27. 05. 2022).

Resim: <https://www.freeart.com/gallery/t/tanguy/tanguy2.html>, (Erişim Tarihi: 27. 05. 2022):

Resim: <https://www.wikiart.org/en/max-ernst/long-live-love-1923>, (Erişim Tarihi: 27. 05. 2022).

Resim: <https://www.wikiart.org/en/max-ernst/petrified-forest-1929>, (Erişim Tarihi: 28. 05. 2022).

Resim: <https://www.wikiart.org/en/max-ernst/long-live-love-1923>, (Erişim Tarihi: 28. 05. 2022).